

Slash 21

Een Outputbased Curriculum?

Voortgezet Onderwijs

Saskia Bergsma

Concept 3.0

Enschede, 20 december 2004

Inhoudsopgave

0. Voorwoord	3
1. Context van de probleemstelling	4
2. Behoeftanalyse en aanpak	9
3. Onderzoekresultaten	10
3.1 Gesprekken met betrokkenen	
3.2 Analyse van het curriculum	
3.3 Conclusies	
4. Advies	19
4.1 Gedragsniveau	
4.2 Kerninhoud	
4.3 Toetsing	
5. Nawoord	25
6. Literatuur	26

Bijlage 1: Ander voorbeeld Gestalten: *Daseinserfahrungen*

Bijlage 2: Uitwerking Mens en Maatschappij: leerdoelen en kwintjes

Bijlage 3: Uitwerking Mens en Natuur: leerdoelen en kwintjes

Bijlage 4: Uitwerking intensief taalprogramma Duits

Bijlage 5: Uitwerking intensief taalprogramma Frans

Bijlage 6: Uitwerking intensief taalprogramma Engels

Bijlage 7: Uitwerking gekoppeld aan Europees Referentie Kader (Engels)

O. Voorwoord

In het kader van het project "Anders Leren" van de afdeling VO van de SLO worden in 2004 drie onderzoeken verricht naar de uitgangspunten van drie zeer vernieuwende vernieuwingsscholen in Nederland, te weten: Slash 21, UniC en de Nieuwste School.

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de uitgangspunten van deze drie nieuwe scholen, om die vervolgens met elkaar te kunnen vergelijken.

Dit eerste onderzoek, dat betrekking heeft op Slash 21, is bedoeld voor de mensen van de school zelf, om er hun voordeel mee te doen bij de verdere ontwikkeling en verbetering van de school.

Het vergelijkende onderzoek zal voor een breder publiek toegankelijk worden gemaakt. Dit onderzoek zal ook tijdens de conferentie van het project "Anders Leren" op 8 december in Amsterdam worden gepresenteerd.

(nog aan te vullen door Tineke)

Namens de SLO
Tineke Zeelenberg, projectleider Anders Leren
Hetty Mulder, coördinator VO

1. Context van de probleemstelling

De snelle maatschappelijke ontwikkelingen dwingen scholen tot vernieuwing. Slash21 hoopt beter aan te sluiten bij de eisen van de moderne samenleving. In augustus 2002 is deze school van start gegaan. Op Slash21 is alles anders dan op andere scholen. Een school zonder huiswerk. Klaslokalen en secties ontbreken. De leerlingen zijn verdeeld in stamgroepen van 50 leerlingen. Een basisgroep bestaat uit leerlingen van leerjaar 1, 2 & 3 met een heterogeniteit van niveau: vmbo, havo & vwo. De leerkracht wordt een tutor genoemd en is geen kennisoverdrager meer, maar coach, begeleider en trainer. Het onderwijs is niet georganiseerd in vakken, maar rond kernbegrippen. Geen lesroosters, maar blokken en perioden-rooster. En ICT speelt een belangrijke rol in het leerproces.

Onderwijsvisie

De onderwijsvisie is gebaseerd op het sociaal-constructivisme. Leren is in deze visie het resultaat van de eigen activiteiten van degene die leert. De "lerende" verwerkt informatie doordat hij zelf betekenis geeft aan alles wat hij tegenkomt. Deze vorm van onderwijs is het gevolg van een consequente uitwerking van de volgende uitgangspunten (Uytendaal, 2004):

- kennis aanbieden in authentieke en contextrijke situaties: geen versplintering van het curriculum
- de leerling een omgeving bieden waarin ze zich thuis voelen en waarin ze gekend worden
- een natuurlijke relatie nastreven tussen leerlingen en tutoren
- ruimte creëren voor individuele leertrajecten
- nadruk leggen op zelfverantwoordelijk werken en coöperatief leren
- intensief gebruik maken van moderne media

Curriculum

Kenmerkend voor het onderwijs van Slash21 is de andere indeling van het curriculum. Het uitgangspunt bij de samenstelling van het curriculum is de maatschappij: zij bepaalt welke kennis en vaardigheden de leerling nodig heeft voor zijn of haar verdere ontplooiing (Uytendaal, 2004). Kenmerkend voor het curriculum van Slash 21 is dan ook dat men wil komen tot een zogenaamd "outputbased" curriculum, waarbij het gewenste waarneembare eindgedrag van leerlingen centraal staat.

De lesstof wordt hiertoe in een betekenisvolle context en in onderlinge samenhang geplaatst. Dit in tegenstelling tot het huidige onderwijssysteem waar men nog vaak de traditionele en gescheiden vakkenstructuur kent. Bij Slash21 kan het curriculum worden ingedeeld in drie onderdelen, nl. a) kernbegrippen, b) schering en inslag en c) het talencurriculum.

Schematisch:

	Mens en Maatschappij	Mens en Natuur	Talencurriculum
--	----------------------	----------------	-----------------

	<i>Gebaseerd op kernbegrippen</i>	<i>Gebaseerd op kernbegrippen</i>	
Inslagen (lopen door de kernbegrippen en het talencurriculum)	Behoeften Binding Macht (1) Macht (2) Ontwikkeling Ordening Communiceren	Energie Het stoffelijke Golven Evenwicht Groei Kracht	Duits Engels Frans

a) Kernbegrippen/Gestalten

De leerinhouden van Slash21 zijn gebaseerd op kernbegrippen, ook wel gestalten genoemd. Een kernbegrip is een soort overkoepelend principe dat de relatie legt tussen verschillende verschijnselen in de werkelijkheid. Het KPC, mede verantwoordelijk voor het curriculum van de school, definieert een kernbegrip als volgt:

“ Een kernbegrip heeft betrekking op noties waarmee je op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk niveau als lid van de maatschappij en als individu in aanraking komt. Afhankelijk van oorsprong, sociale achtergrond en persoonlijke ervaringen geeft een ieder betekenis aan deze noties. Op basis van deze invulling en het expliciet maken hiervan leidt dit tot leervragen. De antwoorden op deze leervragen leiden tot het verwerven en verdiepen van inzichten met betrekking tot de oorspronkelijke notie.”

(Bron KPC)

De kernbegrippen/gestalten zijn ontwikkeld door het KPC zelf en worden gebruikt bij Slash21. Er zijn echter ook andere visies over gestalten wereldwijd te vinden. In Bijlage 1 wordt een ander voorbeeld gegeven van gestalten gebruikt door de universiteit van Dresden, Duitsland, ook wel *daseinserfahrungen* genoemd.

In de NRC (januari 2001) wordt door Knoppert het kernbegrip gezien als een concept, het begrip dat zich vormt in het non-verbale, intuïtieve kennisdomein van de hersenen waaruit de mensen handelt. Hij voegt daaraan toe dat een kernbegrip het minimale is om te snappen waar het over gaat. Zodra je te maken hebt met een kernbegrip weet je wat je niet weet.

Deze kernbegrippen worden aangereikt in de vorm van probleemstellingen die de leerling zelfstandig of in groepsverband op moet lossen. Hierdoor vormen kernbegrippen een veel natuurgetrouwer ordeningsprincipe, wat tot gevolg heeft dat leermomenten sneller en veelvuldiger zullen plaatsvinden (KPC). KPC geeft de volgende uitgangspunten voor de kernbegrippen:

- in een open leerproces zaken ontdekken/ervaringsgericht, authentiek leren
- samenhang in onderdelen van een kernbegrip
- selectie van deelonderwerpen horend bij kernbegrip

- vaardigheden worden ten dienste van en in context van de inhouden van het kernbegrip aangeleerd en geoefend.
- duidelijk omschreven leeropbrengsten
- mogelijkheid tot differentiatie
- breed scala aan verwerkingsvormen
-

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen twee domeinen: a) Mens en maatschappij en b) Mens en natuur. Hieronder wordt in het kort een overzicht van de bij Slash21 gehanteerde kernbegrippen gegeven.

Mens en maatschappij	
<u>Behoeften</u> Erst kommt das fressen dan kommt die Moral	Pas als er een basis is kan er gebouwd worden. De mens laat primaire behoeften altijd prevaleren, maar kan er ook in blijven steken
<u>Binding</u> Gebonden en geborgen	Binding, hoe ontstaan clusters, hoe worden ze in stand gehouden en hoe werken ze samen?
<u>Macht (1)</u> Bovenaan de apenrots	Zodra je met meer dan één bent, ontstaat er macht. Macht komt tot uiting, macht moet gereguleerd worden, want alleen de machtige houdt van macht
<u>Macht (2)</u> Leven met zijn allen, ondanks z'n allen	Cultuur is de manier waarop mensen met elkaar omgaan, gedrag belonen of afstraffen
<u>Ontwikkeling</u> Op weg naar het einde	Zelfontplooiing. Je leven als enig middel om er iets van te maken. Er is continue vooruitgang naar een hoger einde
<u>Ordening</u> Ordnung soll sein	Waardeketen, in een functionele organisatie is het geheel meer dan de som der delen
<u>Communiceren</u> Zo dicht mogelijk langs elkaar heen praten	Zender en ontvanger hebben verschillende uitgangspunten en communicatie doet daar wat aan

Tabel 1: Kernbegrippen Mens en maatschappij

Mens en Natuur	
<u>Energie</u> De potentie van het een naar het ander	De omzetting van het een in het ander maar altijd de aanwezigheid van HET
<u>Het stoffelijke</u> Ashes tot ashes, dust tot dust	Oerdeeltjes zijn de bouwstoffen van alles
<u>Golven</u> Het trilt en maakt lawaai en is ongrijpbaar	Het begrip golf, de uitgangsvorm daarvan, de perceptie en dus de golf als bijna enige vorm van informatieoverdracht
<u>Evenwicht</u> Verzadiging en kringloop	Twee tegengestelden geven stabiliteit, dat kan dus ook fout gaan
<u>Darwin</u> Darwins aapmens, het organisch	Alles is met alles in evenwicht, is gegroeid en geworden in een harmonie van samenhang, opbouw, afbraak en

wereldbeeld	continue ontwikkeling
<u>Kracht</u>	Oorzaak en gevolg, de overbrenging van energie door middel van mechanische krachten

Tabel 2: Kernbegrippen Mens en natuur

Een voorbeeld is het kernbegrip *Energie*. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de inhoud van de traditionele vakken natuurkunde, wiskunde, scheikunde en biologie.

Slash21 omvat de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs en deze kernbegrippen komen gedurende deze eerste drie jaar aan bod, in een cyclisch proces waarin drie fasen onderscheiden kunnen worden (zie ook paragraaf 3.2, leerlijnen).

Kwintje

Een kernbegrip heeft betrekking op het vergaren van kennis in de betekenis van inzichten opdoen. Het gaat hier om een concept waarbij het inzicht gericht is op het besef waar het kernbegrip over gaat: het kwintje/kwartje dat moet vallen. Het inzicht maakt het leren mogelijk; het gaat hierbij om het weten wat je niet weet en vervolgens op zoek te gaan naar de mogelijkheid om te zoeken naar het onbekende middels het formuleren van leervragen.

b) Schering en inslag

Niet alle kennis is gebonden aan een specifiek kernbegrip. Daarom zijn er ook zogenaamde "Schering en inslag- elementen" die door de kernbegrippen heen gevlochten zijn. Deze elementen betreffen: sociaal-emotionele vorming, communicatie (Nederlandse taal en letterkunde), expressie en wiskunde. Ze komen gedurende het hele curriculum aan bod. Ook de moderne vreemde talen komen als inslag terug na het intensieve basisprogramma.

c) Talencurriculum

In het talencurriculum komen de vreemde talen aan bod. Vier halve lesdagen per week wordt gedurende een periode van 12 weken intensief aandacht besteed aan één taal. Op deze manier wordt taalverwerving zoveel mogelijk natuurlijk aangeleerd. Daarna komen de vreemde talen terug als inslagen bij de kernbegrippen, om de talen echt als instrument voor informatieverwerving en verwerking te leren hanteren.

Ontwikkeling lesmateriaal

Het KPC is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het lesmateriaal rond de kernbegrippen. Vanuit het KPC worden door Uytendaal (2004) 3 fasen onderscheiden bij de opbouw van de materialen, namelijk a) conceptfase, b) ontwikkelfase en c) uitwerkfase. In de conceptfase worden de kernbegrippen voor Mens en maatschappij en Mens en natuur door de auteurs uitgewerkt op basis van *mindmaps*. Hierin worden causale ketens van onderwerpen gegroepeerd rondom een centraal thema, namelijk het overkoepelende thema van het kernbegrip. Op basis van de *mindmaps* zijn halffabrikaten gemaakt. Vervolgens wordt in de ontwikkelfase het lesmateriaal ontwikkeld en deze hebben geleid tot het formuleren van

inzichten, kwintjes en leerdoelen. Tenslotte wordt in de uitwerkfase door de auteurs, in samenspraak met de verantwoordelijke tutoren, overgegaan tot het uitwerken van vraagstellingen die leerlingen uitnodigen tot oplossingsgericht gedrag. De SLO is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de lesmaterialen voor de moderne vreemde talen.

2. Behoeftanalyse en aanpak

Het onderwijs van Slash21 is grotendeels gebaseerd op kernbegrippen. Uit de definitie (zie context van de probleemstelling) is af te lezen dat een kernbegrip erg ruim op te vatten is. De activiteiten van de leerlingen worden gewerkt op basis van de kernbegrippen en in het lesmateriaal worden de einddoelen geformuleerd voor de desbetreffende opdrachten. Er is echter nog onduidelijkheid over welke competenties een leerling zou moet vertonen bij het afronden van het tweede leerjaar. Enerzijds past het formuleren van concrete leerdoelen niet binnen de onderwijsvisie van Slash21. Er wordt immers gestreefd naar het meer loslaten van de leerinhouden en naar meer ruimte geven voor de individuele leervragen van de leerling. Anderzijds is er toch behoefte aan richtlijnen voor wat gewenst is dat leerlingen feitelijk leren, en dat dan in termen van gewenst leerlingengedrag. Daarop is dit onderzoek ook met name gericht. Dit heeft geleid tot de behoefte om een outputbased curriculum te ontwikkelen. Hierbij ligt het accent op het formuleren van die richtlijnen en/of leerdoelen voor de kernbegrippen.

Aanpak

Om zich een beeld te kunnen vormen van op welke manier de kernbegrippen nu een rol spelen in het curriculum zijn in het kader van het onderzoek a) gesprekken met betrokkenen gevoerd en b) een analyse uitgevoerd van het curriculum.

Er zijn gesprekken gevoerd met auteurs van het lesmateriaal binnen Slash21: zes binnen de SLO en één binnen Slash21. Verder is er een gesprek gevoerd met drie medewerkers van het KPC, die betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van de kernbegrippen. De analyse van het curriculum vindt plaats op basis van de vijf hoofdbestanddelen van een leerplan: a) doelstellingen b) inhoudselementen c) leerlijnen d) uitvoering en 5) toetsing en evaluatie. Bij de ontwikkeling van Slash21 is het materiaal een cruciaal aspect, omdat dit een leidraad moet zijn voor de tutoeren om het leerproces bij de leerlingen te bevorderen. Hiervoor is het lesmateriaal gebruikt dat op de website van Slash21 te vinden is. Het gaat hier om lesmateriaal voor het 1^e en 2^e leerjaar; het lesmateriaal voor het derde leerjaar is nog in ontwikkeling.

3. Onderzoeksresultaten

Hieronder zijn de bevindingen te lezen van de gesprekken met de betrokkenen en een verslag van de analyse van het curriculum. Tenslotte wordt in gegaan op de belangrijkste conclusies.

3.1 Gesprekken met betrokkenen

Aanpak

Er zijn open interviews gehouden met auteurs van lesmateriaal binnen Slash21: zes auteurs binnen de SLO (drie Mens en Maatschappij & drie Mens en Natuur) en één binnen Slash21 (Mens en Natuur). Verder is er een gesprek gevoerd met drie medewerkers van het KPC, die betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van de kernbegrippen. De drie hoofdvragen:

- Op welke wijze wordt het lesmateriaal ontwikkeld?
(o.a worden mindmaps, volgorde conceptfase, ontwikkelfase en uitwerkfase gebruikt?)
- Welke rol spelen de kernbegrippen in de lessen en in het lesmateriaal?
- Wordt er rekening gehouden met richtlijnen van de kernbegrippen aan het eind van het tweede leerjaar? (Dit in verband met de gewenste output).

Bevindingen

De auteurs werken voor één van de twee groepen kernbegrippen: a) Mens en Maatschappij of b) Mens en Natuur. Er wordt enkele malen per jaar enkele achtereenvolgende dagen met meerdere auteurs, gebrainstormd over onderwerpen van het lesmateriaal. Op de vraag of de volgorde van a) conceptfase b) ontwikkelfase en c) uitwerkfase wordt gebruikt, blijkt dat niet iedereen op de hoogte is van deze fases. De aanpak van de auteurs bij de ontwikkeling van lesmateriaal blijkt uiteenlopend te zijn. Vaak komt dit door tijdsdruk en door het feit dat lesmateriaal gaandeweg wordt ontwikkeld. Het principe van Slash21 is ook leren door te proberen. Logisch ook, omdat er nog geen jarenlange ervaring en routines beschikbaar zijn. De auteurs van de stroming Mens en Natuur gebruiken de *mindmaps* niet bij ontwikkeling van het lesmateriaal. Het blijkt dat er nauwelijks onderling contact is tussen beide ontwikkelgroepen Mens en maatschappij en Mens en Natuur.

Op de vraag of de auteurs zich een beeld kunnen vormen van duidelijke leerdoelen/richtlijnen van de kernconcepten in relatie tot gewenst leerlingengedrag (output), zijn de antwoorden uiteenlopend. Opvallend is dat auteurs die niet vanaf het begin betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van het lesmateriaal, minder duidelijk overzicht hebben van wat de kernbegrippen omvatten. Ook aan de medewerkers van het KPC is de vraag gesteld of ze zich een beeld kunnen vormen van duidelijke leerdoelen en richtlijnen voor de kernconcepten. Ze zijn van mening dat dit onmogelijk is, omdat voor iedere leerling de doelen in relatie met de kernbegrippen verschillend kunnen zijn en dat dit afhankelijk is van de ontwikkeling van de individuele leerling. Dit roept de vraag op of Slash21 het formuleren van concrete leerdoelen wel moet willen. In de oorspronkelijke gedachte van Slash21 wordt er immers naar gestreefd om de leerinhoud meer los te laten en meer ruimte te geven voor de individuele leervragen van de leerling. In het gesprek komt naar voren dat in het

ontwikkelingsproces van de leerling het accent meer zou moeten liggen op de 9 competenties, die binnen Slash21 zijn opgesteld, ook wel de persoonlijke kwaliteiten genoemd. Deze persoonlijke kwaliteiten zijn opgesteld door het Slash21 en KPC en worden in Tabel 3 weergegeven.

A. Persoonlijke ontwikkeling

1. Zelfstandigheid
2. Zelfkennis
3. Flexibiliteit

B. Sociale ontwikkeling

4. Samenwerken
5. Communiceren
6. Sensitiviteit

C. Leren planmatig en gestructureerd te werken

7. Plannen/organiseren
8. Onderzoeken
9. Evalueren/reflecteren

Tabel 3: 9 persoonlijke kwaliteiten (KPC)

Bij deze persoonlijke kwaliteiten hoort een ontwikkelingslijn die start bij beginnersgedrag en eindigt bij expertgedrag. Bijvoorbeeld voor de persoonlijke kwaliteit zelfstandigheid wordt de ontwikkelingsgang omschreven van *afhankelijk en onzeker gedrag* naar *onafhankelijkheid en zelfvertrouwen*. Voor definiëring van deze persoonlijke kwaliteiten wordt verwezen naar een notitie van KPC van december 2003. Opvallend is dat er nog nergens een relatie gelegd wordt tussen de 9 persoonlijke kwaliteiten en de inhoud en de doelstellingen van de kernbegrippen.

3.2 Analyse van het Curriculum

Aanpak

De analyse van het curriculum bestaat uit een korte bespreking van de vijf hoofdbestanddelen van een leerplan, namelijk 1) doelstellingen 2) inhoudselementen, 3) leerlijnen 4) uitvoering en 5) toetsing en evaluatie.

Bij de ontwikkeling van Slash21 is het lesmateriaal een cruciaal aspect, omdat dit een leidraad moet zijn voor de tutoren om het leerproces bij de leerlingen te bevorderen. Het gaat hier om lesmateriaal voor het 1^e en 2^e leerjaar. Lesmateriaal voor het derde leerjaar is in ontwikkeling. Voor de analyse van het lesmateriaal is het materiaal van de website van Slash21 gebruikt. Er is een analyse van het lesmateriaal voor de domeinen Mens en Maatschappij en Mens en Natuur en de moderne vreemde talen uitgevoerd. Er wordt een

overzicht gegeven van de leerdoelen en de kwintjes in het lesmateriaal. Deze analyses zijn te vinden in Bijlage 2 voor Mens en Maatschappij en Bijlage 3 voor Mens en Natuur. In Bijlage 4 (Duits), 5 (Frans), 6 (Engels) wordt de opbouw van het curriculum voor de intensieve periode in de eerste twee leerjaren van de moderne vreemde talen van Slash21 weergegeven. In Bijlage 7 wordt voor Engels een uitwerking voor Engels gekoppeld van het Europees Referentiekader gegeven.

1. Doelstellingen

Het lesmateriaal van Slash21 bevat twee soorten doelstellingen. Enerzijds de leerdoelen van de opdrachten. Deze leerdoelen leggen nog geen directe relatie met de kernbegrippen, maar richten zich op de doelen van de opdrachten zélf. Deze leerdoelen zijn voor vrijwel alle opdrachten uitgewerkt. Een voorbeeld van een leerdoel van een opdracht behorend bij kernbegrip *behoeften*:

“ Een leerling kan de vier wereldgodsdiensten met enkele kenmerken daarvan noemen”

Anderzijds de leerdoelen die wél een directe relatie leggen met de kernbegrippen, ook wel de kwintjes genoemd. Een voorbeeld van een kwintje van kernbegrip *behoeften 1*:

“Er zijn verschillende behoeftes waarvan een aantal het verschil betekent tussen leven en dood en daarnaast bestaan nog een aantal andere behoeftes, die pas in tweede instantie van belang zijn, maar in de huidige westerse wereld voorop lijken te staan”

Het blijkt bij de analyse van het lesmateriaal dat er verschil in volledigheid is. Sommige kernbegrippen, zoals Behoeftes 1 & 2 en Energie 1 & 2, zijn gedetailleerd en volledig uitgewerkt. Zie hiervoor Bijlage 2 en 3. Zij bevatten uitleg over de kernbegrippen, kwintjes en bevatten de leerdoelen bij de opdrachten. Bij andere kernbegrippen, bijvoorbeeld Evenwicht 1 en Groei 1, ontbreekt deze essentiële informatie deels. Zie hiervoor Bijlage 3. De kwintjes voor de kernbegrippen zijn niet volledig. Ook als de kwintjes op zich wel volledig zijn, ontbreekt vaak de relatie met het gewenste eindgedrag van de leerlingen. Bij de moderne vreemde talen wordt duidelijk de koppeling van de leerdoelen aan het eindproduct gelegd. Zie Bijlage 4, 5 & 6.

2. Inhoudselementen

De kernbegrippen zijn het uitgangspunt voor de inhoud van de opdrachten en de modules. De oorspronkelijke bedoeling was om als basis voor de inhoud *mindmaps* te gebruiken. In deze *mindmaps* worden causale ketens van onderwerpen gegroepeerd rondom een centraal thema,

namelijk het overkoepelende thema van het kernbegrip. Deze mindmaps zijn niet terug te vinden in de beschrijvingen van de inhoud van het lesmateriaal.

Elke module bevat een bepaald thema en hierbij worden opdrachten ontwikkeld. Bijvoorbeeld *Behoeft* 1 bestaat uit de modules 1) levensbehoeften, 2) voeding, vocht en zuurstof 3) beschutting en bescherming en 4) consumptie. Zie Bijlage 2. Op basis van deze thema's wordt de inhoud van de opdrachten ontwikkeld. De relatie tussen de keuze van de leerinhouden en de doelstellingen van de kernbegrippen wordt niet altijd expliciet gelegd.

3. Leerlijnen

Per schooljaar worden modules en bijbehorende opdrachten ontwikkeld. Er is een opbouw per kernbegrip voor de verschillende schooljaren. Bijvoorbeeld kernbegrip *Kracht*: in het eerste leerjaar ligt het accent op *waarnemen*, in het tweede jaar op *onderzoeken* en in het derde leerjaar op *abstractie*. Deze fases zijn echter verschillend voor de kernbegrippen. Per schooljaar wordt er voor een kernbegrip een bestek ontwikkeld. Dit ziet er als volgt uit:

Figuur 1: Opbouw van bestek

Het schooljaar begint met een introductie van een kernbegrip met als doel om de leerling nieuwsgierig te maken voor het kernbegrip. Vervolgens wordt er gewerkt aan de modules. De modules bestaan uit een set van opdrachten die zich leent voor toetsbare afronding, waarvan het resultaat zichtbaar wordt in de voortgangsrapportage. Soms in de vorm van een rode-draad-opdracht. Er is een onderscheid te maken tussen verschillende modules zoals een introductiemodule, verplichte modules, keuzemodules, eindmodules en verdiepingsmodules. Er is ook de mogelijkheid tot differentiatie in verdiepingsopdrachten en extra opdrachten (verdieping) en hulpopdrachten (extra steun).

Niet alle kernbegrippen, bijvoorbeeld *Groei*, zijn uitgewerkt aan de hand van een bestek. De relatie tussen de toetsbare afronding en de doelstellingen van de kernbegrippen laat niet altijd gewenst leerlingengedrag zien.

4. Uitvoering

Bij dit onderdeel van het curriculum wordt gekeken naar driehoek: lesmateriaal, leerling en tutor.

Lesmateriaal

De kernbegrippen zijn verdeeld in modules met bijbehorende opdrachten. Zie Bijlage 2 & 3. Per opdracht zijn leerdoelen geformuleerd, maar niet altijd in waarneembaar leerlingengedrag. De opdrachten worden aangereikt in de vorm van probleemstellingen. Deze opdrachten zijn te vinden op de website van Slash21. Door de (digitale) rijke leeromgeving kan bij het uitvoeren van de opdrachten gebruik gemaakt worden van vele verwerkingsvormen. Denk aan het internet, kranten, film of buitenlandse bronnen. Dit is ook belangrijk om het actief zoekgedrag mogelijk te maken. Naast de opdrachten worden moderne vreemde talen onderhouden in de vorm van zelfstandige blokken en onderhoudsopdrachten.

Slash21 werkt volgens de principes van het intensieve talenonderwijs. In perioden van twaalf weken werken de leerlingen steeds vier dagdelen per week heel intensief aan één moderne taal. Dit geheel wordt begeleid door een *native speaker* is iemand die Frans, Duits of Engels als moedertaal beheerst. Met name bij het intensieve basisprogramma zijn de leerdoelen heel concreet in termen van gewenst leerlinggedrag (output) geformuleerd. Zie Bijlage 4, 5 & 6. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

"De leerling kan op straat de weg vragen en wijzen"

"De leerling kan een gesprek in een reisbureau voeren"

"De leerling kan recepten en etiketten lezen"

"De leerling kan een sportprogramma op de televisie volgen en op hoofdlijnen verstaan"

Tutor

De docentenrol is veranderd van een leraren- naar een tutorrol. De begeleiding van een groep leerlingen binnen Slash21 bestaat uit een tutor en een onderwijsassistent. De tutor begeleidt de leerlingen bij de leervragen en zijn begeleiding is gericht op het procesmatig ondersteunen van het bereiken van diverse inzichten van het kernbegrip door de leerling. Daarnaast wordt ondersteuning gegeven in het leren zelf. Tutoren en andere begeleiders zijn te zien als deel van de leerbronnen en worden gezien als facilitatoren die mede verantwoordelijk zijn voor de vormgeving van het leerproces en het verloop daarvan. Ze dienen als een rolmodel voor een groep en laten zien wat wenselijk gedrag is in een specifieke setting. Daarmee krijgt de opvoedkundige en pedagogische taak van de tutoren een grotere betekenis.

Gesprekken tutoren

Aanpak

De oorspronkelijke bedoeling was om vier tutoren te interviewen. Helaas door drukte en tijdgebrek bij twee tutoren konden deze gesprekken niet volledig doorgaan. Er zijn dus twee tutoren geïnterviewd. De eerste tutor is dit schooljaar gestart bij Slash21 en is betrokken bij Ontwikkeling 2 behorende bij de stroming Mens en Maatschappij. De andere tutor is tevens

teamleider en is betrokken bij Energie 2 behorende bij de stroming Mens en Natuur. Er is gekozen voor Ontwikkeling 2 en Energie 2 omdat deze net zijn afgerond. Er zijn open interviews gehouden. De volgende punten vormen de leidraad voor het interview:

- Zijn de leerdoelen en kwintjes duidelijk hanteerbaar voor tutores (en leerlingen)?
- Worden de blokken ook werkelijk uitgevoerd zoals beschreven staat door de auteurs?
- Hoe vindt de beoordeling plaats?
- Is er een duidelijke relatie met de leerdoelen en de examinering/meetpunten te constateren?
- Is er is een duidelijk beeld aanwezig van wat de leerlingen aan het einde van het tweede leerjaar moeten beheersen in relatie tot de kernbegrippen

Bevindingen

Beide tutores geven aan dat de leerdoelen slecht gelezen worden door zowel tutores als de leerlingen. De tutores merken dat de leerlingen geen waarde hechten aan de leerdoelen. De leerlingen willen snel aan de slag met de opdrachten. Daarbij komt ook dat de leerdoelen niet in leerlingentaal geschreven zijn. Momenteel zijn de auteurs voor de stroming Mens en Maatschappij bezig om de leerdoelen toegankelijker te maken voor de leerlingen. Ook tutores lezen de leerdoelen slecht. Dit komt doordat de tutores de leerdoelen en kwintjes niet altijd duidelijk vinden. Soms ontbreken leerdoelen en kwintjes in het lesmateriaal. Vooral de kwintjes zijn te algemeen. Hierdoor wordt de kans vergroot dat iedere tutor de kwintjes op zijn eigen manier gaat interpreteren.

Het lesmateriaal is niet altijd duidelijk voor de tutores. Er is een duidelijke scheiding te constateren tussen de tutores en de auteurs. Tutores begrijpen niet altijd wat de auteurs bedoelen met opdrachten in het lesmateriaal. Bij deze onduidelijkheden wordt uitleg gevraagd aan de auteurs. Dit wordt verbeterd doordat er nu “interne: auteurs zijn aangesteld binnen het Marianum. Dit geldt overigens alleen voor de stroming Mens en Maatschappij. Voor de stroming Mens en Natuur zijn ze nog op zoek naar interne auteurs binnen het Marianum. Het komt voor dat door tijdsgebrek of bij onduidelijkheden door de tutores weleens delen weggelaten worden uit het lesmateriaal. Hierbij zijn er verschillen tussen de tutores: sommige tutores volgen het blok letterlijk en andere tutores gaan makkelijker hun eigen weg.

Het lesmateriaal bevat nauwelijks of geen toetsen of meetpunten. Deze meetpunten worden door de tutores zelf ontwikkeld. De twee tutores geven aan dat dit tijdrovend is en zij het vaak te druk hebben om een uitgebreide toets te ontwikkelen. Ze geven aan dat ze daarbij niet altijd letten op de leerdoelen of de kwintjes omdat deze niet altijd duidelijk en te algemeen zijn. De inhoud van het blok wordt vaak in cognitieve vorm getoetst door onderwerpen te scannen in het lesmateriaal. Ook de werkvorm wordt beoordeeld, bijvoorbeeld bij een verslag of een presentatie wordt gekeken of de leerlingen de vaste indeling /checklist gebruikt hebben. Zo kan het voorkomen dat een leerling wel voor een toets slaagt zonder het kwintje begrepen te hebben. Graag zouden de tutores voorbeelduitwerkingen van de opdrachten zien. Bijvoorbeeld een slechte, gemiddelde en een goede uitwerking van een opdracht. De leerlingen kunnen op deze manier beter zelfstandig

werken en kunnen prestaties vergelijken met een bepaalde standaard. Nu vragen de leerlingen nog vaak aan de tutores of ze op de goede weg zitten. Soms staat ook letterlijk in het lesmateriaal : “Vraag de tutor..”. Volgend jaar krijgen de tutores hiervoor ondersteuning van het CITO.

De wijze van beoordeling wordt bepaald door de tutores en geldt voor de gehele groep. Voor Mens en Maatschappij worden er ook gedurende het blok toetsen/meetpunten uitgevoerd, bijvoorbeeld bij de afronding van de introductiefase. Voor Mens en Natuur vindt de beoordeling bij de afronding van het blok plaats. Als de leerlingen een blok hebben afgerond dan wordt er verder gegaan met het volgende blok. Leerlingen met een onvoldoende hebben de mogelijkheid om, na het inleveren van een reflectieverslag, een herkansing te maken.

Leerling

Op Slash 21 zijn de leerlingen gegroepeerd in stamgroepen. Een stamgroep telt vijftig meisjes en jongens en kent zowel leerlingen voor zowel het vmbo, havo als vwo. Een stamgroep is onderdeel van de basisgroep. De basisgroep bestaat uit drie stamgroepen van verschillende leerjaren. Leerlingen ontmoeten elkaar steeds in de thuisbasis, de ruimte die hoort bij de basisgroep. Het is de plek waar leerlingen het meeste zullen werken. Meestal werken leerlingen in kleine groepen aan onderzoeksprojecten of zijn ze individueel of met z'n tweeën bezig aan het studeren. Zelfstandigheid staat hoog in het vaandel op Slash 21.

5. Toetsing en evaluatie

De bedoeling van de toetsing binnen Slash21 is dat er vooral inzicht wordt gemeten bij de leerlingen. Maar inzicht meten in termen van waarneembaar leerlingengedrag is niet eenvoudig. Vooral niet als er niet vooraf een duidelijke relatie is gelegd tussen doelstellingen van de kernbegrippen en dat gewenste leerlingengedrag.

Er wordt wel een breed scala aan toetsvormen gebruikt. Toetsing en evaluatie gebeurt deels geautomatiseerd, deels traditioneel (bijv. schriftelijk), maar ook door observaties tijdens het leren en samenwerken aan projecten. Met behulp van een 360 graden feedback geven ook leerlingen (naast tutores) hun mening over medeleerlingen. Daarnaast zijn er voortdurend gesprekken tussen leerprocesbegeleider en leerling over de voortgang. De resultaten daarvan zijn zichtbaar in een portfolio. Dit is tevens het toetsmoment. De feitelijke aangevulde verbale verdieping is op cognitieve wijze te toetsen met traditionele toetsen. Dit is meestal gericht op basale feiten. Routines op basis van inslijpen kunnen gemeten worden en de graad van vaardigheid wordt benoemd in termen van niveaus van snelheid, nauwkeurigheid en het adequaat kunnen presenteren van routines. In de eindmodule is een toetsbare opdracht, de rode-draad-opdracht, opgenomen die de leerling er toe brengt het geleerde op geïntegreerde wijze te presenteren / laten zien.

De evaluatie kan op verschillende manieren plaatsvinden. Zoals het afvinken van een checklist, het geven van een cijfer, een oordeel van een medeleerling of een presentatie. De leerling is van te voren op de hoogte van de criteria waarop ze worden beoordeeld. De

kwaliteitseisen van de toetsvormen worden vastgesteld door ontwikkelaars of tutoeren. Het gaat dan om een totaalindruk die wordt gemotiveerd aan de hand van criterialijsten. Vervolgens worden resultaten opgeslagen in een portfolio. Het portfolio speelt een belangrijke rol. De resultaten, verslagen van gesprekken, feedback worden in het persoonlijke digitale portfolio van de leerling geplaatst. De leerling heeft hierbij zelf een hoge mate van verantwoordelijkheid en kan een reactie op gegevens bijvoegen. In het portfolio wordt tevens de ontwikkeling van een aantal competenties weergegeven. Hierbij is het mogelijk meningen van leerling, ouders, leerprocesbegeleiders en tutoeren weer te geven. Presentaties aan medeleerlingen van eindresultaten van een project kunnen digitaal vastgelegd worden op foto, video, powerpointpresentaties, websites etc. en op die manier bewaard worden in het portfolio. De leerling kan er zelf voor kiezen dit, via zijn portfolio, korter of langer te tonen aan alle medeleerlingen.

Er gebeurt dus heel veel en heel veel verschillende dingen op het gebied van toetsing en evaluatie, maar de onderlinge relaties tussen kernbegrippen, leerinhouden, competenties en gewenst leerlingengedrag ontbreken vaak.

Omdat Slash21 in 2002 is gestart is het lesmateriaal voor het derde leerjaar nog niet volledig en nog niet in deze analyse meegenomen.

3.3 Conclusies

Uit de gesprekken met de auteurs en KPC-medewerkers blijken er duidelijke verschillen in aanpak en visie m.b.t de ontwikkeling van het lesmateriaal te zijn. Veel informatie blijkt nog in de hoofden van de betrokkenen te zitten waarbij het gevaar wordt vergroot voor eigen interpretatie. Ook blijkt uit de analyse van het lesmateriaal dat er duidelijke verschillen te constateren in volledigheid en aanpak van het lesmateriaal. Uit de analyse van het curriculum is te concluderen dat doelen in relatie met de kernbegrippen, de zogenoemde kwintjes, nog niet volledig of geheel ontbreken. Hierdoor is er geen basis aanwezig voor de overige onderdelen van het curriculum. Zoals bijvoorbeeld het ontbreken van een gefundeerde verbinding tussen de relatie met de kwintjes en het onderdeel toetsing en evaluatie. Bij de moderne vreemde talen wordt wel de relatie gelegd met de leerdoelen en het gewenste eindproduct. De leerdoelen en de kwintjes blijken door de tutoeren nauwelijks gebruikt te worden. De tutoeren vinden de leerdoelen en kwintjes niet duidelijk genoeg of te algemeen. Hierdoor wordt de relatie tussen de leerdoelen en kwintjes met de toetsing en evaluatie door de tutoeren niet altijd gelegd. De tutoeren zijn immers verantwoordelijk voor deze toetsing en evaluatie.

Door bovenstaande redenen is het ontwikkelen van een outputbased curriculum eigenlijk niet mogelijk. Eerst zal antwoord gegeven moeten worden op de volgende kernvraag:

"Aan welk minimaal vereist leergedrag moet een leerling in relatie tot de kernbegrippen

voldoen aan het einde van het tweede leerjaar?"

In het volgende hoofdstuk worden hierover adviezen gegeven.

4. Advies

Op basis van de bevindingen van de gesprekken en de analyse van het curriculum is te concluderen dat het niet mogelijk is om een outputbased curriculum voor Slash 21 te beschrijven. Zoals gezegd zal eerst antwoord gegeven moeten worden op de volgende kernvraag:

"Aan welk minimaal vereist leergedrag moet een leerling in relatie tot de kernbegrippen voldoen aan het einde van het tweede leerjaar en hoe meten we dat gedrag het best?"

Wel kan er een advies gegeven worden. Dit advies wordt beschreven in dit hoofdstuk. Eerst moet bepaald worden welk gedrag (paragraaf 4.1, doelen) en welke inhoud (paragraaf 4.2) gewenst zijn aan het einde van het tweede leerjaar. Tenslotte wordt in paragraaf 4.3 een advies gegeven over een mogelijke toetsvorm.

4.1 Gedragsniveau

De hoofdvraag luidt: Welk gedrag moet een leerling minimaal laten zien aan het eind van het tweede leerjaar? Auteurs bepalen gezamenlijk aan het begin van het eerste leerjaar het minimale vereiste gedragsniveau van een kernbegrip. Met behulp van een taxonomiecode kan een bepaald gewenst gedrag aangegeven worden. Een taxonomiecode is een classificatieschema voor doelstellingen. Voor het indelen van doelen wordt meestal uitgegaan van twee dimensies. De eerste dimensie gaat uit van de inhoud en baseert zich op de structuur van het beroep of van een leervak. De tweede dimensie heeft betrekking op gedragsvormen. Deze invalshoek geeft aan welke gedragsvormen de leerling door het onderwijs behoort te ontwikkelen en geeft relaties tussen de gedragsvormen aan. Ongeacht de gehanteerde taxonomie wordt verondersteld dat een hogere gedragsvorm de daaraan voorafgaande gedragsvorm(en) omvat. Vaak roept een vraag op een hoger niveau vanzelf vragen op van een lager niveau. Doordat zo allerlei verbanden gelegd kunnen worden zal de kennis beter worden begrepen en makkelijker te onthouden zijn. De cognitieve doelen worden verdeeld van het makkelijkste naar het meest complexe gedrag. Met andere woorden een taxonomie gaat uit van een hiërarchische ordening van gedragingen.

Bloom

Er zijn verschillende indelingen van de taxonomiecode, zoals die van de Block, Romiszowski en Bloom. Een veel gebruikte indeling van gedragsaspecten van de leerder (en een beschrijving daarvan ontbreekt juist vaak bij Slash 21 hebben we gezien) die vooral betrekking heeft op de mentale en cognitieve vaardigheden, is de indeling van Bloom. Er is gekozen voor Bloom, omdat deze op een overzichtelijke en volledige manier het best onderscheid maakt tussen de verschillende gedragsaspecten. Daarom kiezen we in deze notitie ook voor de taxonomiecode van Bloom. Uiteraard kan de voorkeur ook uitgaan naar andere taxonomiecodes. De taxonomiecode van Bloom is ontwikkeld door de onderwijspsycholoog

Benjamin Bloom, als algemeen model voor doelstellingen van een leerproces. Het is een oud model maar nog steeds erg bruikbaar. Er worden drie domeinen onderscheiden: a) het cognitieve domein, b) het affectieve domein en c) het psychomotorische domein. Het cognitieve domein heeft betrekking op kennis en de ontwikkeling van intellectuele attitudes en vaardigheden. We richten ons nu even op het cognitieve domein. Dit domein heeft zes cognitieve niveaus van complexiteit van gedrag, namelijk a) kennis, b) begrip, c) toepassing, d) analyse, e) synthese en f) evaluatie. We gebruiken hier de categorieën in het cognitieve domein van dit model. In Tabel 3 worden de gedragsniveaus aangegeven.

Gedrag	Toelichting
Kennis	De leerling kan zich iets herinneren, vanaf detailfeiten tot en met theorieën en structuren. Het kunnen reproduceren van feiten.
Begrip	De leerling kan informatie die hij krijgt vertalen, bijvoorbeeld formules in woorden en omgekeerd. Laagste niveau van inzicht.
Toepassing	De leerling kan bekende kennis gebruiken in nieuwe concrete situaties. Het gebruiken van begrippen voor het oplossen van een nieuwe probleemsituatie.
Analyse	De leerling kan informatie splitsen in de onderdelen, zodat relaties duidelijk worden. Vermogen om te ontleden bijvoorbeeld onderscheiden van oorzaak en gevolg.
Synthese	De leerling kan elementen –onderdelen- samenvoegen tot een nieuwe structuur of nieuw plan. Vermogen om verbanden te leggen tussen begrippen, principes, theorieën en concepten bijvoorbeeld formuleren van probleemstelling.
Evaluatie	De leerling kan waardeoordelen geven op grond van interne en externe criteria die hij zelf bewust is. Het vermogen om oordelen te vellen over waarde van bepaalde gegevens op grond van criteria, principes en ideeën.

Tabel 3 Taxonomiecode van Bloom (1971)

Vaak worden de categorieën analyse, synthese en evaluatie beschouwd als "probleem oplossen". In het begin kan minder complex gedrag aangeleerd worden en gedurende de drie jaren steeds complexer gedrag.

Bloom gekoppeld aan mogelijke toetsvormen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de taxonomiecode van Bloom gekoppeld aan mogelijke toetsvormen.

Kennis

Een kennisvraag is er op gericht dat bepaalde feitelijke informatie wordt onthouden en het later gereproduceerd kan worden.

	Voorbeeldvraag
- Feiten en	In welke landen is op 1-1-2002 de euro ingevoerd?

gebeurtenissen	
- Opsommingen	Wat zijn de belangrijkste bodemschatten in Zuid-Afrika?
- Definities	Wat verstaan we onder "werkeloosheid"?
- Beschrijvingen	Wat is een tachograaf en hoe wordt het gebruikt?
- Feitelijke verbanden	Wie was Albert Einstein en wat was zijn betekenis voor de Natuurkunde?
- Herkennen en aanwijzen	Waar zitten de nieren?

Begrip

Bij inzichtvragen moet meestal even nagedacht worden, de relevante leerstof moet onderkend worden en het antwoord in eigen woorden weergegeven worden. De leerstof moet uitgelegd kunnen worden.

	Voorbeeldvraag
- Selecteren en samenvatten	Welke geografische factoren zijn van invloed op de economische positie van Rotterdam?
- Een verklaring geven	Hoe kwam Hitler aan de macht?
- In eigen woorden weergeven	Hoe planten spinnen zich voort?
- Een tekening maken van	Hoe zit de menselijke bloedsomloop in elkaar?
- Voorspel gevolgen	Wat gebeurt er met de werkeloosheid als de inflatie stijgt?
- Voorbeelden geven	Noem een groot staatsman.
- Uitleggen	Wat bedoelde Hamlet toen hij zei "To be or not to be, that is the question?"
- Grote lijnen aangeven	Hoe is het Koninkrijk der Nederlanden ontstaan?
- Beschrijven	Wat is het periodiek systeem der elementen?
- Verschillen en overeenkomsten aangeven	Hoe zou een regeerakkoord tussen socialisten en liberalen eruit kunnen zien?

3. Toepassing

Bij toepassingsvragen moet de leerstof in een onbekende situatie gebruikt worden om een probleem op te lossen.

	Voorbeeldvraag
- Een plan ontwikkelen	Hoe zou de regering van Italië de werkeloosheid kunnen bestrijden?
- Oplossingen voorstellen	Hoe kunnen we het fileprobleem oplossen?
- Aantonen dat	Bewijs dat er niet een grootste priemgetal is.
- Laten zien hoe	Hoe kun je een computer gebruiken bij het leren?
- Kennis gebruiken in een situatie	Hoe zou je eerste hulp verlenen aan dit slachtoffer met ademhalingsproblemen?
- Concrete gevallen toetsen aan abstracte definities	Welke landen zijn volgens deze definitie socialistisch?
- Een opgave oplossen of	Wat is de snelheid waarmee een kogel van 1 kg de grond raakt als

berekening maken

die op aarde op 1 meter hoogte wordt losgelaten en je de luchtwrijving mag verwaarlozen?

4. Analyse

Bij analysevragen wordt de leerstof opgebroken en worden de onderdelen met elkaar in verband gebracht. Daarvoor moet er kritisch en diepgravend gestudeerd worden.

Analysevragen zijn essentieel om kennis uit een leersituatie toe te kunnen passen in de praktijk.

	Voorbeeldvraag
- In delen splitsen	Welke milieurisico's brengt een kerncentrale met zich mee?
- Patronen beschrijven	Welke oorzaken kun je na het bestuderen van de Russische en Amerikaanse revoluties aangeven voor het ontstaan van revoluties?
- Bewijzen voor conclusies aangeven	Onderbouw of weerleg de volgende stelling: de perceptie van de kwaliteit van de gezondheidszorg door het publiek stemt niet overeen met de objectieve kwaliteit.
- Classificeren	Is milieuvervuiling primair een technisch, economisch of politiek probleem?
- Onderzoeken	Heeft het regeringsbeleid in de periode 2002-2004 wezenlijk bijgedragen aan het drastisch reduceren van de werkloosheid in die periode?
- Vergelijken	Vergelijk deze cursus "Actief Leren" met de adviezen van de studentpsychologen van de Universiteit Leiden.

5. Synthese

Synthesevragen zijn er op gericht onderdelen samen te brengen tot iets nieuws. Er moet creatief omgaan worden met kennis en inzichten. Bij synthesevragen zijn zeer uiteenlopende antwoorden mogelijk.

	Voorbeeldvraag
- Ontwerpen	Ontwerp de ideale stad.
- Scheppen	Schrijf een toneelstuk dat jouw leven weergeeft.
- Samenstellen	Schrijf een regeerakkoord op basis van je eigen politieke overtuigingen, als je 50/50 moet samenwerken met een andere politieke partij.
- Schrijven	Schrijf een artikel voor een zaterdagkrant over jouw oplossing voor het fileprobleem.
- Ontwikkelen	Ontwikkel een computersimulatie waarmee je de oplossing van een derdegraads vergelijking kunt benaderen.
- Voorspellen en extrapoleren	Wat zou er gebeuren als het gebruik van soft drugs zou worden verboden?
- Combineer kennis op verschillende terreinen	Wat zijn de potentiële economische gevolgen van de uitbraak van een ernstige ziekte in de veehouderij.

6. Evaluatie

Een evaluatievraag is gericht op een beargumenteerd oordeel en standpunt. Een idee wordt beoordeeld op zijn waarde, er wordt gekozen uit verschillende oplossingen voor een probleem, of er wordt een kunstwerk beoordeeld. Een opinie wordt ontwikkeld en verdedigt. De beantwoording van evaluatievragen is mede gebaseerd op persoonlijke overtuigingen.

	Voorbeeldvraag
- Concluderen	Zou de oorspronkelijke evolutietheorie van Darwin naar hedendaagse maatstaven stand houden?
- Beargumenteren	Is het huidige economisch systeem in Nederland het definitieve systeem?
- Waarde aangeven	Wie is de beste parlementariër?
- Bekritisieren	Wat zijn de zwakke punten van de troonrede van dit jaar?
- Kiezen en de keuze rechtvaardigen	Zou invoering van de doodstraf een goede zaak zijn?
- Besluiten	Hoeveel maanden celstraf zou je geven aan iemand die schuldig is aan een verkeersongeval met dodelijke afloop?

4.2 Kerninhoud

De hoofdvraag luidt: wat moet een leerling minimaal kennen en kunnen aan het eind van het tweede leerjaar? Auteurs bepalen gezamenlijk de kerninhoud van een kernbegrip aan het begin van het eerste leerjaar. Gedacht kan worden aan de snapmomenten die bij sommige kernbegrippen al geformuleerd zijn. Bij kernbegrip behoeften wordt gesproken over snapmomenten. Een voorbeeld van een snapmoment van module 1 levensbehoefte:

“Er zijn verschillende behoeftes waarvan een aantal het verschil betekenen tussen leven en dood en daarnaast bestaan nog een aantal andere behoefte, die pas in tweede instantie van belang zijn, maar in de huidige westerse wereld voorop lijken te staan.”

Een dergelijk snapmoment pakt de kern van een kernbegrip. Maar hoe laat een leerling nu daadwerkelijk *zien* dat hij dit snapt?

4.3 Toetsing

Als het gewenste gedragsniveau en de gewenste kerninhouden voor het eind van het tweede leerjaar zijn bepaald, kan worden overgegaan tot de mogelijke toetsing. Het advies is om te denken aan zogenaamde *rode-draad-opdrachten*. Deze opdrachten zijn gericht op het bereiken van het minimaal vereiste gedragsniveau en de kerninhoud van een kernbegrip. De leerlingen gaan aan de slag gedurende de drie jaar. Om aan te sluiten bij de visie van Slash21 is het wenselijk om de uitvoering van de *rode-draad-opdrachten* niet te gedetailleerd vast te leggen. Er moet ruimte zijn voor verschillende verwerkingsvormen en mogelijkheid tot

differentiatie. Dus de leerling krijgt de mogelijkheid om de *rode-draad-opdrachten* uit te voeren in zijn eigen leerstijl. Zo kan de leerling bijvoorbeeld de voorkeur geven om de *rode-draad-opdrachten* visueel uit te voeren, bijvoorbeeld in een vorm van een film, of juist de voorkeur geven aan tekst, bijvoorbeeld in de vorm van een verslag. Bovendien kunnen leerlingen op deze manier op hun eigen niveau werken aan de kernbegrippen om de heterogeniteit (vmbo, havo & vwo) binnen Slash21 te dekken. Het is te vergelijken met een soort black box: einddoelen (qua gedrag en kerninhoud) zijn duidelijk geformuleerd maar het proces ernaartoe, met als leidraad de *rode-draad-opdrachten*, is afhankelijk van de leerstijl van de leerling. In schema 1 wordt dit visueel weergegeven.

Schema 1: Mogelijke Toetssituatie

Overige opdrachten kunnen gezien worden als bouwstenen voor de rode draadopdrachten. Een (digitaal) portfolio zou hier uitermate geschikt voor kunnen om resultaten te verzamelen. Ook gezien de goede elektronische leeromgeving en ICT-voorzieningen binnen Slash21.

5. Nawoord

In deze notitie is getracht een relatie te leggen tussen WAT en HOE er geleerd wordt op Slash 21 en de output in waarneembaar leerlinggedrag die dat op zou moeten leveren.

Het belangrijkste gesignaleerde probleem daarbij is het gebrek aan expliciete koppeling tussen doelen / inhouden en gewenste output in kennen en kunnen.

Daarnaast ontbreekt ook vaak een expliciete koppeling tussen leerdoelen bij kernbegrippen en leerdoelen in termen van de negen geformuleerde competenties.

Het advies dat in deze notitie gegeven wordt, namelijk om te kiezen voor de taxonomiecode van Bloom, moet gezien worden als handreiking om een oplossing voor dit probleem te vinden. Dit is waarschijnlijk niet de enig mogelijke oplossing, maar wel een die een beproefde structuur biedt bij dit soort problemen.

Wij hopen met deze notitie een kleine bijdrage te hebben geleverd aan de analyse en de oplossingsrichting van dit probleem.

6. Literatuur

Akker, J. van den (1993). Invoering van onderwijsleerpakketten. In W. Nijhof, H. Franssen, W. Hoeben & R. Wolbert (red.), *Handboek curriculum: modellen, theorieën, technologieën* (pp. 349-369). Lisse: Swets & Zeitlinger.

Adapted from: Bloom, B.S. (Ed.) (1956) *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, cognitive domain*. New York ; Toronto: Longmans, Green.

Knoppert, R.(2001). Gepubliceerd in: NRC Handelsblad, 13 januari 2001. *Gestalten in de stamgroep- de 21ste Carmelschool wordt totaal anders*.

Uytendaal, E. (namens auteursgroep KPC groep). (2004). *Verantwoording curriculum leerjaar 3 –Slash21*. KPC: s'Hertogenbosch.

[Http://www.leren.nl/cursus/leren_en_studeren/actief_leren/soorten_vragen.html](http://www.leren.nl/cursus/leren_en_studeren/actief_leren/soorten_vragen.html)

Bijlage 1: Ander voorbeeld van Gestalten: Daseinserfahrungen

universiteit Dresden, Duitsland

- Geburt und Tod
- Personale Identität ("Ich"/ Existenz/ personale Eigenschaften)
- Leben in einer Familie (Verwandschaftssysteme/ private Gemeinschaften: "Wir"/ Ähnlichkeitsbeziehungen / Zugehörigkeit)
- Leben in einer größeren politischen Gemeinschaft (Sozialordnung / Sozeitätsorganisation: "Wir")
- Partnerbeziehungen (Freundschaft / Liebe: Beziehungen der Geschlechter)
- Umwelt (Physische Eigenschaften / Umweltbezug und relationen)
- Arbeiten (Existenzsicherung)
- Ausbildung / Erziehung
- Erholung / Kunst (Handlungen ohne unmittelbare materielle Zwecke; Freizeit und Unterhaltung) Versorgung / Konsum
- Verkehrsteilnahme / Mobilität (Erfahrung von Raum)
- Kommunikation (Benutzung von Zeichensystemen / Medien)
- Gesundheitsfürsorge (Gesundsein - Kranksein /Hygiene)
- Erfahrung van Norm- und Wertsystemen (Ethik/ Religion /Sinnsysteme)
- Erfahrung von Geschichtlichkeit (Zeiterfahrung)
- Erfahrung geistiger und psychischer Dimensionen (Reflexion und innere Repräsentation von Realität / Imagination / Erinnerung / Selbstreflexion/ Emotionalität etc.)

Bijlage 2 Uitwerking Mens en Maatschappij: leerdoelen en kwintjes

Kernbegrip 1 Behoeften

Behoeften

Pas als er een basis is dan kun je verder.

Eerst moet de maag gevuld worden en dan pas kom de rest.

Pas als er een basis is kan er gebouwd worden. Mens laat primaire behoeften altijd prevaleren, kan er ook in blijven steken

Kwintje / Omschrijving

Het gaat allereerst om het stellen van prioriteiten: wat komt eerst, dus wat is de basis en wat komt daarna. Het gaat hierbij om fundamentele zaken: de primaire levensbehoeften, het verschil tussen leven en dood. Deze eerste levensbehoeften, die bij de uitwerking van dit kernbegrip van toepassing zijn, betreffen: voedsel, vocht, zuurstof, zonlicht, beschutting en rust.

Een tweede aspect dat is af te leiden uit het kernconcept is, dat er na de basis, de primaire levensbehoeften, nog iets komt: de secundaire levensbehoeften en verder. Hierbij kan gedacht worden aan de natuurlijke drang tot pronken en voortplanten, spelen en leren, ethiek en esthetiek. Een derde aspect, dat is af te leiden uit dit onderscheid tussen primair en secundair, is dat het een ontwikkeling impliceert: een ontwikkeling van primair naar secundair. We komen hier bij het verschil tussen hetgeen nodig is om in leven te blijven en datgene wat het leven zinvol maakt. Deze ontwikkeling is waarneembaar binnen de natuur: waarbij het ene organisme verder is ontwikkeld dan het andere, waarbij tevens het verschil tussen mens en dier relevant is. Het duidt ook op de ontwikkeling die ieder mens doormaakt van embryo tot volwassene. Alleen de mens is in staat het stadium van de zelfontplooiing, zingeving, esthetica en de ethiek te bereiken.

Het onderscheid tussen de primaire en secundaire levensbehoeften is in de huidige tijd niet altijd eenvoudig te maken. Het bevredigen van een primaire levensbehoefte als eten, is bij sommige mensen een obsessie geworden: obesitas. Verslavende middelen maakt het nemen van drugs tot een eerste levensbehoefte van junks. Maar ook de mensheid als soort kan alleen bestaan door de wetenschappelijke kennis die ons in staat stelt met zo velen de aarde te bevolken. In die zin is ook de wetenschap een eerste levensbehoefte. In die lijn doorredenerend is zelfbeheersing en controle een deugd die de mensheid behoedt van de totale ondergang (oorlog, uitputten van natuurlijke bronnen). Toch kunnen we gerust stellen dat als puntje bij paaltje komt eerst de maag gevuld moet zijn en dat dan pas de rest komt: Erst komt das fressen, und dan die moral.

Wel is het zo dat de eerste levensbehoeften niet voor de gehele wereldbevolking voldoende zijn veilig gesteld. Tekorten komen nog steeds voor. Voedsel, water, energie en welvaart zijn niet gelijk over de wereld verdeeld, wat aanleiding geeft tot conflicten. Maar ook tussen de inwoners van een land bestaan verschillen in de mate waarin behoeften worden bevredigd. Ook dat leidt tot sociale onrust en criminaliteit.

Snapmomenten

- De leerling heeft inzicht dat er veel verschillende behoeften zijn waarvan een aantal het verschil betekenen tussen leven en dood en daarnaast nog een aantal andere behoeften bestaan, die in tweede instantie van belang zijn, maar in de huidige westerse wereld voorop lijken te staan.
- De leerling heeft inzicht dat er een fysieke relatie is tussen de woon en kledcultuur in verschillende landen en de lokale fysieke omstandigheden en het technisch ontwikkelingspeil.
- De leerling heeft inzicht dat primaire behoeften soms een eigen leven gaan leiden waarbij secundaire behoeften zich gaan manifesteren als primaire behoeften.
- De leerling heeft inzicht dat als het fundament gelegd is, er ook aandacht komt voor ontplooiing en esthetiek respectievelijk religie.

Module 1: Primaire behoeften

- Een leerling heeft inzicht in het begrip primaire levensbehoefte
- Een leerling heeft inzicht in het begrip secundaire levensbehoefte
- Een leerling kan zich een beeld vormen van het verschil tussen primaire en secundaire levensbehoefte
- De leerling heeft inzicht in de relatie tussen het in onvoldoende mate bevredigen van de primaire levensbehoefte en het bestaan van een aantal maatschappelijke verschijnselen waaronder: criminaliteit, oorlog, migratie
- De leerling kan zich een beeld vormen van het belang van primaire en secundaire levensbehoefte in het eigen leven en in de huidige samenleving

Module 2: Voeding, vocht en zuurstof

- Een leerling heeft het besef dat voeding, vocht en zuurstof primaire levensbehoefte zijn
- Een leerling kan een beeld vormen hoe voeding, vocht en zuurstof getransporteerd wordt door het menselijk lichaam
- Een leerling is in staat om eigen behoeften van voeding, vocht en zuurstof te analyseren en te vergelijken met die van anderen
- Een leerling kan zich een beeld vormen dat verschillende culturen verschillende eetgewoontes hebben en dat dit te maken heeft met religie, klimaat en economische factoren
- Een leerling kan zich een beeld vormen van het onderscheid tussen voedingsmiddelen en voedingsstoffen
- Een leerling kan een beeld vormen van de functie van de belangrijkste voedingsstoffen voor het lichaam zoals eiwitten als zijnde bouwstoffen, koolhydraten en suikers als zijnde energieleveranciers, vetten als zijnde energieleveranciers en vitamines en mineralen als zijnde procesbevorderende stoffen
- Een leerling heeft inzicht in voedingspatronen en de maaltijdschijf

Module 3: Beschutting en bescherming

- Een leerling realiseert dat beschutting een primaire levensbehoefte is voor plant, dier en mens en materiaal en heeft daarbij inzicht in verschillende vormen van beschutting
- Een leerling heeft inzicht in de twee belangrijkste vormen van beschutting bij de mens: kleding en woning in relatie met geografische en historische verschillen. Daarbij heeft een leerling inzicht in de relatie tussen klimaat en beschutting, cultuur en beschutting, technologische ontwikkeling en beschutting

Module 4: Consumptie

- Een leerling kan zich een beeld vormen van het begrip verslaving en daarbij het verschil tussen geestelijke en lichamelijke verslaving
- Een leerling kan een beeld vormen van de belangrijkste verslavingen in onze samenleving (gebruik van genotmiddelen (alcohol, roken en drugs), gokken, eten, consumeren)
- Een leerling kan een beeld vormen van verschillende eetstoornissen (boulimie en anorexia)
- Een leerling heeft inzicht in het grote verschil tussen het consumptiepatroon van het westen en de derde wereld
- De leerling realiseert dat voor veel mensen een spanningsveld zit tussen wensen en middelen

Leerjaar 2

Module 1: Van primaire levensbehoefte tot kunst

- Een leerling heeft inzicht in het begrip kunst
- Een leerling heeft inzicht in de relatie tot het bevredigen van de primaire levensbehoefte en het ontstaan van, aan de primaire levensbehoefte gerelateerde, kunst en ontspanning
- Een leerling kan een beeld vormen van de relatie tussen beleving eigen smaak en uiterlijke, muzikale en omgevingskenmerken
- Leerlingen ervaren de relatie tussen kunst, vormgeving en rituelen

Module 2: Zingeving en religie

- Een leerling kan zich een beeld vormen van de relatie tussen het begrip zingeving met de begrippen primaire en secundaire levensbehoefte
- Een leerling kan zich een beeld vormen van zingeving bij de mens
- Een leerling heeft inzicht in de vier wereldgodsdiensten
- De leerling heeft inzicht in de relatie tussen behoeften van de mens en religie en zingeving
- De leerling is bewust van de invloed van religie en zingeving op het leven van de mens door ofwel een historische cultuur te bestuderen of door de rituelen rond een viertal levensmomenten bij verschillende levensbeschouwingen te bestuderen.

Module 3: Tekorten en veiligheid

- Een leerling heeft inzicht in het begrip veiligheid
- Een leerling is zich bewust dat veiligheid een belangrijke behoefte is van de mens
- De leerling realiseert de relatie tussen het niet of onvoldoende bevredigen van de primaire levensbehoefte (normvervaging) en het ontstaan van migratie en oorlog
- Een leerling kan zich een beeld vormen dat het niet bevredigen van de primaire levensbehoefte de nadruk op zingeving ook kan versterken (kunstuitingen in oorlogstijd, religie in tijden van rampspoed)

Kernbegrip 2 Binding

Binding

Gebonden en verborgen .

Mensen zijn sociale wezens en hebben elkaar nodig.

Binding, hoe ontstaan clusters, hoe worden ze in stand gehouden en hoe werken ze samen?

Omschrijving/kwintje

Bij binding 1, lag het accent op het toepassen van bovenstaande principes op de leerlingen zelf en op de mens in het algemeen.

In- /outgroup komt voor in het persoonlijk en het maatschappelijke domein. In het persoonlijke domein is voor de basisvorming leerling relevant: vriendschap, peergroup, jongerencultuur en andere relaties (sociogram). De dynamiek van in- /outgroup speelt een belangrijke rol in het leven van jongeren. De wil om ergens bij te horen bepaalt in belangrijke mate het sociale leven en heeft een grote invloed op zelfbeeld en identiteitsontwikkeling. Hiermee houdt ook het verschijnsel pesten verband: de gepeste behoort dikwijls tot de outgroup.

In- /outgroup binnen het maatschappelijk terrein heeft betrekking op het al dan niet behoren tot maatschappelijke instituties. Relevant in dit verband is de Europese eenwording, godsdienstige stromingen met bijbehorende instituties, maar ook nationale identiteit en burgerschap: wat bindt de inwoners van Nederland, wat is binding in een multiculturele samenleving?

Nog een stapje abstracter voor de basisvorming leerling zal het stelsel van sociale zorg zijn. Ook dit is een uitwerking van binding. De toegankelijkheid en bekostiging van de gezondheidszorg en sociale voorzieningen staat of valt met de medewerking van allen. De kosten worden immers gedeeld door het betalen van belastingen en verzekeringen. Mensen zijn hierdoor afhankelijker van elkaar dan je in eerste instantie zou denken.

Seksualiteit. Seksualiteit heeft op verschillende manieren met binding te maken. Het is een aanleiding voor verwantschap in de zin van in- en outgroup: wij jongens, wij meisjes, wij homofielen. Daarbij speelt hier de bloedverwantschap een rol als bindend element in de familie. Het laatste heeft betrekking op erfelijkheid en genetica. Binding binnen het gezin vindt ook plaats los van bloedbanden. Denk daarbij aan het onderscheid tussen biologische en niet-biologische ouders. Binnen het gezin vindt binding plaats door afhankelijkheidsrelaties tussen ouders en kinderen en het verdelen van zorgende taken en het genereren van inkomsten.

Een andere vorm van verwantschap die leidt tot binding is verliefdheid en aantrekkelijkheid, mede op basis van overeenkomsten tussen mensen en gezamenlijke interesses. Als reproductie een biologisch doel is van seksualiteit, is de bindende factor van seksualiteit binnen een relatie een sociologisch doel. Voor het onderwijs in de basisvorming is het onder meer van belang dat jongeren feiten van fabels weten te onderscheiden, dat ze weten wat veilig vrijen is en waarom die manier de voorkeur heeft, dat ze leren te praten over seksualiteit en inzicht krijgen in de gevoelens en meningen van zichzelf en anderen, waaronder de andere sekse.

Ontwikkeling van binding. Bindingen worden aangegaan, ontbonden en elders weer aangegaan. De laatste eeuw is ten aanzien van binding veel veranderd. Aanvankelijk vond binding vooral plaats binnen gezin, dorp of geloofsgemeente. Verstedelijking, ontkerkelijking en technologische ontwikkelingen hebben het belang van die traditionele bindingsvormen doen afnemen. Ervoor in de plaats kwam binding op basis van verwantschap middels gemeenschappelijke interesses zoals sport, tijdsbesteding, manier van kleden, muziek, chat en surfgedrag.

Veranderingen met betrekking tot binding, ofwel de relaties en communicatie tussen mensen, is met name veranderd door toedoen van technologische ontwikkelingen. De industriële revolutie trok de mensen naar de steden en deed hen hun oude sociale verbanden verlaten. Massaproductie maakte de techniek bereikbaar voor alle mensen. Met name van belang daarvan zijn de auto en de massamedia. De auto leidde tot een verdere (ruimtelijke) scheiding van wonen, werken en recreëren. De massamedia zorgde ervoor dat boodschappen en ideeën zeer snel een enorm groot publiek kon bereiken over grote afstand. Een ander kenmerk van massamedia is het éénrichtingsverkeer. Pas de laatste jaren wordt er gestreefd naar meer interactie tussen de producent en consument van massamedia. Dit weer onder invloed van internet, e-mail en de opmars van de telefonie. Hierdoor is nagenoeg de gehele wereld live getuige van een gebeurtenis ergens op aarde (bijvoorbeeld 9-11), hetgeen ook resulteert in binding op grote afstand. Een ander voorbeeld is de macht van de polls, de opiniepeilingen. Door snelle peilingen via telefoons en internet hebben zij bijvoorbeeld een serieuze invloed op het verloop van de verkiezingen. De huidige generatie jongeren dient zich een beeld te vormen van deze ontwikkelingen. De realiteit waarin zij leven bestaat nog maar kort. Een belangrijk punt daarbij is dat, ondanks de diverse technologische ontwikkelingen, het belang van binding niet is veranderd, slechts de schaal en het medium. Want misschien zien kinderen hun ouders een stuk minder dan vroeger, sms-en en chatten gebeurt des te meer.

Binding moet begrepen worden vanuit de gedachte dat alles met alles samenhangt. Dat uitgangspunt leidt ertoe dat ook alles van alles afhankelijk is: iedere verandering brengt een kettingreactie teweeg. Afhankelijkheid houdt eveneens in: elkaar nodig hebben. Het één bestaat bij de gratie van het ander: geen eb zonder vloed, geen beschuit zonder bakker en geen bakker zonder boer. Het één kan bovendien niet zijn wat het is, zonder het bestaan van de ander: geen koning zonder onderdanen; geen tutor zonder stamgroep. De gedachte hierachter is dat mensen in aanleg sociale wezens zijn en afhankelijk zijn van andere mensen. Uit samenhang en afhankelijk volgt binding: het verbonden zijn aan elkaar.

Een stap verder.

In het tweede leerjaar, dus in binding 2, wordt duidelijk gemaakt dat dezelfde principes niet alleen gelden voor individuen, maar ook op maatschappelijk niveau voorkomen. Mensen organiseren zich in groepen, organisaties, staten. Die verschillende organisatievormen, gedragen zich weer als ging het om personen. Ook organisaties zijn afhankelijk van andere organisaties, bestaan bij de gratie van andere organisaties en zijn aan elkaar verbonden. Al met al ontstaat een samenhangend, verbonden geheel.

Een tweede belangrijk begrip dat verband houdt met binding is verwantschap. Verwantschap duidt op het gemeen hebben van bepaalde kenmerken of eigenschappen. Wij komen uit dezelfde stad, wij houden allebei van paarden of we zijn broer en zus. Op het maatschappelijk niveau voelen Nederlanders zich verwant aan elkaar door een gemeenschappelijke geschiedenis, taal of kleur (oranje!). Europese staten voelen zich verbonden door gemeenschappelijke kenmerken zoals een grote verscheidenheid aan culturen en talen, democratische waarden en een sterke binding met de historie. Er is blijkbaar sprake van een zekere gemeenschappelijke identiteit die de mensen in een land of een unie van landen, verbindt.

Een derde aspect van binding, dat bij binding 1 is uitgewerkt, betreft de dynamiek. Binding is een dynamisch fenomeen. Bindingen ontstaan en worden ontbonden. Ook bij instellingen, groepen, bedrijven, staten geldt dat deze geen status-quo kennen, maar dat de relaties voortdurend veranderen, dat relaties verbroken worden en nieuwe ontstaan.

Naast deze aspecten van binding wil het mens en maatschappij curriculum van /21 aandacht besteden aan een aantal specifieke thematieken die aansluiten bij de basisvorming en die het /21 kernconcept binding kunnen concretiseren. Deze zijn:

Wij Nederlanders, Sociale zorg en de Europese eenwording. Deze drie onderwerpen vormen de modules van binding 2. In 'Wij Nederlanders' staat de vraag centraal wat ons bindt als volk. Europese eenwording doet hetzelfde op Europees niveau: is er sprake van een Europese identiteit en hoe is Europa terug te vinden in ons leven. Sociale zorg toont aan hoe de binding tussen mensen, in combinatie met de solidariteit die binnen een groep heerst, uitgewerkt is in een sociaal vangnet.

Belangrijk in dit kernbegrip is de verwerkingsvorm. Centraal staat het zelf zoeken van materialen voor een schriftelijke verwerking in de vorm van een krant of een website. Dit proces vormt de rode draad van het blok, waarbij de drie modules de inhoud bieden bij de vaardigheid. Leerlingen oefenen met het concreet en doelgericht selecteren, ordenen en verwerken van informatie binnen duidelijke kaders, namelijk de eisen die gesteld worden aan teksten voor kranten en websites. Daarvoor is samenwerking en een duidelijke taakverdeling een vereiste.

Leerjaar 1

Module 1: In-/outgroup

- De leerling heeft inzicht in het begrip afhankelijkheid en is in staat dit te betrekken op zijn eigen omgeving
- De leerling heeft inzicht in het begrip verwantschap en de bijbehorende begrippen bloedverwantschap en geestverwantschap
- De leerling kan zich een beeld vormen van de functies van groepen
- De leerling realiseert zich bij welke groep ze zelf horen
- De leerling kan zich een beeld vormen van een sociogram
- De leerling kan zich een beeld vormen hoe het voelt om wel of juist niet bij een groep te horen en het bijbehorende effect dit kan hebben op een persoon;
- De leerling kan zich een beeld vormen van pestgedrag (vanuit zowel de rol van de pester en gepeste bij zichzelf en anderen)
- De leerling kan zich een beeld vormen van de oplossingen aandragen voor het voorkomen en oplossen van pestgedrag, passend binnen de eigen mogelijkheden voor zowel de rol van pester als gepeste;
- De leerling heeft inzicht in verklaringen voor pestgedrag en daarbij in ieder geval het begrip in- en outgroup betrekken;
- De leerling heeft inzicht in een aantal jongerenculturen met hun kenmerken noemen en is in staat dit te relateren aan het begrip verwantschap

Module 2: Seksualiteit

- De leerling is in staat om mee te doen aan een gesprek over verliefdheid, aantrekkelijk, geestverwantschap, homo- en heteroseksualiteit, grenzen stellen, voorspel, voorbehoedsmiddelen en daarbij de eigen mening verwoorden en luisteren naar die van een ander;
- De leerling is op de hoogte van verschillende SOA's in relatie met deze aandoeningen en veilig vrijen
- De leerling is op de hoogte van een aantal voorbehoedsmiddelen en de bijbehorende voor- en nadelen
- De leerling heeft inzicht van eigen grenzen op seksueel gebied (h)erkennen alsmede die van anderen;
- De leerling is in staat om de relatie aan te geven tussen kernbegrip binding en seksualiteit

Module 3: Binding in beweging

- De leerling realiseert zich dat de objecten van binding vroeger en nu verschillen als gevolg van ontkerkelijking, industrialisatie en

verstedelijking, maar dat binding nog steeds van even groot belang is in een mensenleven;

- De leerling is op de hoogte van verschillende samenlevingsvormen
- De leerling kan de positieve en negatieve gevolgen van veranderingen ten aanzien van binding verklaren aan de hand van de begrippen: sociale controle, vervreemding, secularisatie, emancipatie en eenzaamheid.

Module 4: Technische ontwikkelingen

- De leerling kan de relatie verduidelijken tussen technologische ontwikkeling en schaalvergroting naar afstand en hoeveelheid in de contacten tussen mensen;
- De leerling kan een beeld vormen van hoe technologische ontwikkelingen ertoe hebben bijgedragen dat je gemakkelijker in contact kan komen met gelijkgestemden;
- De leerling aangeven welke technologische ontwikkeling de eigen communicatiepatronen hebben beïnvloed;
- De leerling de invloed van massamedia op groepsvorming en binding verklaren met de voorbeelden: reclame, voetbal, live nieuwsverslagen.

Leerjaar 2

Module 1: Sociale zorg

- De leerling snapt dat sociale zorg en verzorgingstaat met elkaar te maken hebben.
- De leerling kent een aantal relevante begrippen die te maken hebben met verzorgingstaat.
- De leerling heeft inzicht in hoe in Nederland de verzorgingsstaat is opgebouwd.
- De leerling kan een aantal verschillen noemen tussen verzorgingstaat in vroegere tijden en nu.
- De leerling kan de situatie in Nederland met een andere plaats vergelijken.

Module 2: Europese eenwording

- De leerling kan de eigen opvattingen over een 'Europese identiteit' verwoorden aan de hand van eigen gevoelens en de eigen mening.
- De leerling heeft inzicht in de begrippen Fort Europa, Uitbreiding Europese Unie, volken, Europees kampioenschap, Raad van Europa, geschiedenis van de Europese samenwerking, Europees parlement, lidstaten, kandidaat lidstaten, Europese unie, de Euro, talen.

Module 3: Wij Nederlanders

- De leerling kan zich een beeld vormen van 'wat is een Nederlander'.
- De leerling heeft inzicht wat Nederlanders eigenlijk met elkaar verbindt
- De leerling weet wie oorspronkelijk in Nederland heeft gewoond.
- De leerling kan zich een beeld vormen van de bevolkingsopbouw in Nederland
- De leerling staat stil bij het multiculturele aspect van de huidige Nederlandse samenleving.

Kernbegrip 3 Macht

Macht

Bovenaan de apenrots

Er is altijd iemand de baas

Ondanks met z'n allen ondanks z'n allen

Zodra je met meer dan een bent, ontstaat er macht, Macht komt tot uiting, macht moet gereguleerd worden want alleen de machtige houdt van macht (1)

Cultuur is de manier waarop mensen met elkaar om gaan, gedrag belonen of afstraffen (2)

Omschrijving/kwintje

macht 1

Macht is een erg groot kernbegrip en is vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Macht gaat over beïnvloeding, relaties, politiek, regels en geld. Macht heeft te maken met waarden en normen maar ook met de politie, godsdienst en massamedia.

Om dit geheel overzichtelijk en behapbaar te maken voor de leerlingen, beginnen we in leerjaar 1 met Macht en Regels. In het tweede leerjaar gaan we in op Macht, Politiek, Economie en de geschiedenis van Macht.

In het eerste schooljaar is het de doelstelling om leerlingen inzicht te geven in het begrip *macht* en tevens het nut te onderschrijven van *regels* in het algemeen. Als leidraad hanteren we hiervoor het Knowledge Forum.

Nadat een leerling dit blok heeft doorlopen zou hij/zij in staat moeten zijn om in zijn eigen woorden te vertellen wat macht volgens hem/haar is en verschillende vormen van macht kunnen noemen. Hij/zij herkent het machtsmechanisme in zijn/haar dagelijks leven en beseft wanneer hij/zij zelf in een machtsverhouding tot iemand staat. Verder begrijpt hij/zij dat je macht moet reguleren omdat je anders chaos krijgt. De leerling ziet ook het nut van regels en begrijpt het verschil tussen ongeschreven en geschreven regels. Ook snapt de leerling het verband tussen machtsregulatie en straffen.

Gevorderde leerlingen kunnen de stap maken naar democratie, grond- en mensenrechten en kunnen de verschillende thema's naar eigen interesse uitdiepen. Deze onderwerpen komen terug in de verschillende verdiepingsopdrachten

Bij de vorige leergang, bij macht 1, hebben leerlingen geleerd wat macht is, wanneer je macht hebt, wie er macht heeft en hoe je macht regelt. Bij macht 2 bouwen we het kernbegrip verder uit.

Zo is er is een module democratie in Nederland waar de leerlingen algemene kennis op doen over onze democratie. Belangrijk daarbij is dat ze leren dat democratie overal aanwezig is. Ze werken twee á drie dagdelen aan deze module en ze kunnen drie verschillende verwerkingsvormen kiezen. Er kan gekozen worden voor een traditionele en wat meer gesloten vorm. Ook kunnen er twee vrijere vormen worden gekozen. Deze verwerkingsvormen zijn gericht op het ontwikkelen van opzoekvaardigheden en het opdoen van persoonlijke ervaringen. Alle drie de verwerkingsvormen worden nog nader toegelicht verderop in de tutoreshandleiding.

De inslag Duits sluit aan bij het thema democratie. Vanuit deze inslag wordt het begrip democratie ook vanuit Europees oogpunt bekeken.

Verreweg de meeste tijd zijn de leerlingen bezig met het bouwen van een website. Ze hebben zelf veel ruimte om te kiezen uit een aan macht gerelateerd onderwerp. Zo kunnen ze kiezen uit de onderwerpen: macht van de politiek, macht van de media, de macht van het geld, de macht van de politieke opinie, de geschiedenis van macht en de macht van een geloof. Als kapstok hebben we daarbij gekozen voor het actuele onderwerp IRAK. Hier komen alle onderwerpen samen.

In deze module vinden ook de inslagen Communicatie en Engels een plek. Vanuit Communicatie wordt er stilgestaan bij hoe je een gedegen onderzoek doet (met een PGO opbouw), hoe je een publiekgerichte tekst schrijft en hoe je een heldere site bouwt. Bij de inslag Engels is er een opdracht waarbij er verschillende Engelstalige bronnen worden geraadpleegd en waarin stil gestaan wordt bij de rol van de media.

In totaal zijn leerlingen ongeveer 8 dagdelen met deze module bezig. Een flinke kluit dus.

Los van deze twee modules is er de inslag wiskunde die apart wordt aangeleverd. Hiervoor staat één dagdeel.

Als verdiepingsopdracht is er gekozen voor de film *The Wave* en een drama opdracht. Bij *The Wave* zitten twee verschillende verwerkingsopdrachten.

De inslag *Expressie* vindt zijn plek in de eindmodule. Hier zien de leerlingen een video met een dansvoorstelling over de oorlog. Tevens is er een afsluitende drama opdracht waarin een ruzie centraal staat.

Ter afsluiting kan de site van Irak met een officieel tintje vrijgegeven worden voor publiek. Dit is een concreet en tastbaar eindproduct van vier weken werken met het kernbegrip Macht 2.

Leerjaar 1

Module 1 Er is macht

- Leerlingen ervaren/voelen hoe het is om in een bepaalde machtsverhouding te staan.
- Leerlingen activeren voorkennis, leren sleutelbegrippen vinden, oefenen met verbanden leggen en leren nieuwe woorden rondom het thema Macht.
- Leerlingen leren reageren op een stelling en het opstellen van vragen.
- Leerlingen kunnen verschillende soorten macht herkennen en ordenen.
- Leerlingen leren schoolboekteksten lezen en bijbehorende opdrachten maken.
- Leerlingen kunnen de verschillende soorten van macht onderscheiden en daar voorbeelden van noemen.
- Leerlingen kunnen verschillende vormen van macht herkenbaar uitbeelden middels een tableau vivant.

Module 2: Hoe regel je macht

- Leerlingen onderkennen het nut van regels om de macht te organiseren en regelen.
- Leerlingen leren zelf regels opstellen en daarover onderhandelen.
- Leerlingen kunnen een machtsmechanisme herkennen in de eigen groep.
- Leerlingen kunnen een overtreding van een regel herkennen en zijn in staat daar een oordeel over te geven. Ze snappen het verschil tussen een geschreven en een ongeschreven regel.
- Leerlingen herkennen regels en zien in dat er veel en verschillende regels zijn. Ook weten ze wie 'de eigenaar' is van de regel.
- Leerlingen kunnen alle verworven kennis, vormen van macht en regels, resumeren en koppelen aan één van de aangeboden onderwerpen.
- Leren om een verhaal te houden voor een groep.

Leerjaar 2**Module 1: Irak**

- De leerling kan in een groepje met steun van verschillende werkwijzers een eenvoudig informatieonderzoek uitvoeren om antwoord te vinden op eigen vragen bij een gegeven thema (i.c. macht en de oorlog in Irak).
- De leerling kan in een groepje verzamelde informatie omzetten in publieksgerichte schriftelijke tekst, in dit geval een onderdeel van een website voor medescholieren.

Module 2: Democratie in Nederland

- De leerlingen ontdekken dat democratie een houding is die in meerdere situaties geldt. Zij krijgen inzicht in het democratisch gehalte van hun eigen houding.
- De leerlingen ontwikkelen inzicht in hoe de geïnstitutionaliseerde democratie in Nederland op lokaal of nationaal niveau is georganiseerd en ontwikkelen een eigen mening over de mate waarin zij deze vorm als democratisch beschouwen.

Kernconcept 5: Ontwikkeling

Ontwikkeling

Op weg naar het einde

Zelfontplooiing. Je leven als enig middel om er iets van te maken. Er is continue vooruitgang naar een hoger einde.

Omschrijving/kwintje

Ontwikkeling 2

In dit kernbegrip staat een oriëntatie op de praktische sectoren centraal. In het eerste kernbegrip voor ontwikkeling stond de biografie voor de leerling en mensen in zijn omgeving centraal. In dit kernbegrip richten we het vizier naar buiten en kijken naar de toekomst mogelijkheden en de keuzes die leerlingen kunnen maken als het gaat om mogelijke beroepen. Voor dit kernbegrip is gebruik gemaakt van de bestaande modules voor praktische sectororiëntatie (PSO) gemaakt door de SLO in samenwerking met de LPC en scholen. De gedachte achter PSO is dat leerlingen ervaren wat voor werkzaamheden kunnen voorkomen binnen de verschillende sectoren. Op deze wijze komen de leerlingen in aanraking met vaardigheden die ze nodig hebben voor een bepaalde sector. Het gaat hier niet om beroepsspecifieke vaardigheden maar veel meer om algemene vaardigheden die terug zullen komen in de sector en specifiek zijn voor de sector. Een ander doel is om leerlingen te laten oriënteren op de vragen; wat is leuk om te doen?; wat doe ik graag?; wat kan ik goed en wil ik dat later ook doen? Op een speelse manier worden leerlingen in staat gesteld ervaringen op te doen met elkaar en inhoudelijk met de verschillende sectoren.

Leerjaar 1

Module 1: Levensloop

- De leerling realiseert zich dat de levensloop per persoon kan verschillen de daarvoor verschillende oorzaken zijn aan te geven
- De leerling kan middels een interview gegevens verzamelen over de levensloop van een bejaard persoon, door de juiste vragen te stellen, voldoende vertrouwen te wekken en de antwoorden vast te leggen, voldoende

Module 2: Drijfveren

- De leerling is in staat de eigen drijfveren te expliciteren
- Een leerling kan de drijfveren van anderen herkennen in een persoonlijk levensverhaal
- De leerling kan een beeld schetsen hoe hij over 30 jaar zou willen leven

Module 3: Mogelijkheden

- De leerling kan zich een beeld vormen van de eigen mogelijkheden en beperkingen
- De leerling kan een onderscheid maken tussen factoren die buiten de macht van de leerling liggen

Kernbegrip 6 Ordening

Ordening

Ordnung soll sein

Alles om ons heen kent een ordeningsprincipe

Het geheel is meer dan de delen

Waardeketen, in een functionele organisatie is het geheel meer dan de som der delen.

Omschrijving/kwintje

De mens ordent de wereld die hij creëert: stad en platteland, werknemers en werkgevers, spinnen en insecten, eerste wereld en derde wereld.

De natuur ordent echter al veel langer. Als mens leren we de ordeningsprincipes van de natuur langzaam herkennen en begrijpen: de moleculenstructuur, de werking van cellen, voedselketens en de baan van een komeet.

De kern van dit kernbegrip is dan ook: de mens en de natuur brengen ordeningen aan in de eigen omgeving en in verschillende groepen/samenstellingen.

Nadere afbakening

De uitwerking van het begrip ordening vanuit 'Mens en Maatschappij' beperkt zich tot het bestuderen van ordeningen die de mens heeft aangebracht. Niet zo toevalligerwijs zijn er verschillende parallellen met de ordeningsprincipes die ook in de natuur gelden: het recht van de sterkste, hoe groter het geheel van kleine delen hoe sterker de specialisatie van taken en de complexiteit van het geheel, om maar eens een voorbeeld te geven. Om de leerlingen de gelegenheid te geven de essentie van het kernbegrip voldoende te vatten, is ervoor gekozen om de uitwerking van het kernbegrip te beperken tot twee aspecten van ordening: de ordening van de ruimte en de ordening van mensen.

Snapmomenten

'Alles om ons heen kent een ordeningsprincipe'. Dat is het leidend principe van dit blok. Dat is wat leerlingen zouden moeten kunnen begrijpen en uitleggen na het doorlopen van dit kernbegrip.

Ordening 1

In het eerste jaar wordt ingegaan op de ordening van de ruimte. Hierbij wordt dicht bij huis begonnen door een vierkante kilometer van Lichtenvoorde gedetailleerd te bekijken, in kaart te brengen en de ordeningsprincipes te herkennen. Vanuit dit microniveau zoomen de leerlingen uit via het mesoniveau van de regio en het land, naar het macroniveau van de wereld. Zodoende wordt het besef ontwikkeld dat alles met alles samenhangt: de weg is onderdeel van het wegennet, de beek is onderdeel van het stroomgebied van een rivier, het weiland achter de school past bij de vegetatiezone van een gematigd zeeklimaat.

Ordening 2

In het tweede jaar gaan de leerlingen aan het werk met de ordening van de geschiedenis. Ze staan uitgebreid stil bij de tien tijdvakken bij het grote tijdbalkspel.

In de verdiepingsopdrachten leren ze de betekenis van de termen oorzaak en gevolg.

Ordening 2

De geschiedenis is een serie gebeurtenissen die in het verleden heeft plaats-gevonden en waar achteraf door mensen een ordening in aangebracht is.

Daarbij staat een aantal feiten vast. Het aantal feiten is echter ontelbaar, want er gebeurt continue van alles op verschillende plaatsen.

Ordenen is dus ook selecteren. Bovendien veranderen de 'feiten' als er nieuwe informatie aan het licht komt.

Bij het bestuderen van het verleden speelt de betrouwbaarheid van de bron dus een grote rol. Bovendien heeft de politiek hierop invloed; tijdens de oorlog werd de Duitse geschiedenis heel anders gebracht. Ook de wetenschap speelt een rol, bijvoorbeeld bij het bepalen van de oudheid van een voorwerp.

Geschiedschrijving is dus het ordenen van feiten. Blijkbaar vinden mensen bepaalde zaken belangrijk om weet van te hebben. Wat belangrijk gevonden wordt, verschilt per persoon, plaats en tijd. De geschiedenis van de lokale duivenvereniging is maar voor een handjevol mensen interessant. Toch is er wel een aantal gebeurtenissen te onderscheiden die voor meerdere mensen van belang zijn geweest. De uitvinding van de PC bijvoorbeeld. Er zijn historische gebeurtenissen die van belang zijn voor een regio, een land, de gehele westerse wereld of voor de gehele wereldbevolking.

Eigenlijk hebben geschiedkundigen het dus relatief makkelijk. Ze verklaren achteraf. Vergelijk het met het voorspellen van de toto-uitslag op de maandag na de gespeelde voetbalwedstrijden.

Tijd speelt in de geschiedenis een vreemde rol. Iedere dag duurt even lang.

Toch zijn er dagen die snel vergeten worden en dagen die blijven hangen. Weenigen zullen zich nog herinneren wat zij op 10 september 2001 deden. Maar velen weten nog precies wat ze een dag later deden, op het moment dat twee vliegtuigen het WTC binnenvlogen. Zo is de beleving van tijd niet constant. Er zijn periodes waarin weinig schokkends is gebeurd. In de Middeleeuwen bijvoorbeeld. Momenteel volgen de gebeurtenissen elkaar in hoog tempo op. Op de totale geschiedenis van de aarde is het bestaan van de mens echter verwaarloosbaar klein.

Een complexere vraag is in hoeverre gebeurtenissen in de geschiedenis causaal verbonden zijn. Daarbij ontstaat de vraag naar toeval, lot en het geloof in een vast verloop van de geschiedenis waar we aan onderworpen zijn. Wie terugblijkt op de geschiedenis zoekt en vindt wel bepaalde verbanden, maar het blijft voor een belangrijk deel een aanname. Ook de rol van het toeval of het lot is een filosofische vraag die de geschiedenis relateert.

Snapmoment

- De dingen die we in onze eigen omgeving dagelijks passeren, bevinden zich niet geheel toevallig op die plek, maar maken onderdeel uit van een groter geheel.

Leerjaar 1

<ul style="list-style-type: none">- Leerlingen denken na over de betekenis van het begrip ordening en staan stil bij de verschillende vormen van ordening.- De leerling kan verbaal ruimtelijke vormen (en richtingen) beschrijven.- De leerling kan de voor- en nadelen van mondelinge communicatie versus schriftelijke visuele informatie aangeven.
Module 1: Eigen omgeving <ul style="list-style-type: none">- De leerling toont besef te hebben van ordeningsprincipes door zelf ordeningen aan te brengen en door ordeningen te herkennen en te verklaren.- De leerling kan in de eigen omgeving gegevens verzamelen en verwerken door observatie- en verwerkingsopdrachten.- De leerling kan gegevens ordenen en daarbij gebruik maken van wiskundige bewerkingen zoals tabellen en grafieken lezen en bewerken en werken met verzamelingen.- De leerling kan gegevens vinden in de digitale atlas, een gedrukte atlas en op een topografische kaart, schaal 1: 25.000.- De leerling kan het verband aangeven tussen objecten in de eigen omgeving en op een kaart van datzelfde gebied en kan aantonen zich daarbij te oriënteren op afstand en richting.- De leerling kan verklaren wat de mate van detaillering van een kaart te maken heeft met schaal- De leerling kan ordeningsprincipes die de taal ons biedt herkennen en gebruiken.
Module 2: Expressie <ul style="list-style-type: none">- Tekenen naar de waarneming/materiaal en techniek als persoonlijk tekeninstrument.

Leerjaar 2

<ul style="list-style-type: none">• De leerling realiseert zich dat er een verschil bestaat tussen de persoonlijke geschiedenis en de algemene geschiedenis;• De leerling realiseert dat tijd een relatief begrip is: het ene moment heeft meer impact en is van groter belang voor de geschiedenis dan het andere.
<ul style="list-style-type: none">• Leerlingen kunnen het verschil aangeven tussen de eigen (levens)geschiedenis en de algemene geschiedenis.• Leerlingen zien in dat tijd een relatief begrip is.• Leerlingen maken kennis met de indeling van de geschiedenis in negen tijdvakken (negen van de tien tijdvakken van de Commissie De Rooij).• Leerlingen maken met hun stamgroep zelf een tijdbalk van de tijdvakken, waarin aandacht voor belangrijke personen, gebeurtenissen, uitvinden en een beschrijving van het dagelijks leven.• Leerlingen kunnen belangrijke gebeurtenissen op chronologische wijze ordenen.• Leerlingen kunnen de gehanteerde indeling relativeren door aan te geven dat de geschiedenis afhangt van de persoon, plaats, tijd en de gebruikte bronnen.• Leerlingen maken kennis met de termen toeval, lot, oorzaak en gevolg en kunnen deze termen ook koppelen aan het kernbegrip ordening.

- Leerlingen snappen dat een gebeurtenis meerdere gevolgen kan hebben en leren een serie gebeurtenissen snappen vanuit het oorzaak- en gevolgprincipe.
- Leerlingen leren verbanden leggen tussen personen, gebeurtenissen en uitvinden uit een bepaald tijdvak en zien in dat veel belangrijke gebeurtenissen invloed hebben gehad op elkaar. Ze doen kennis op en krijgen inzicht in een tijdvak waar ze nog niet eerder mee hebben gewerkt.

Leerjaar 2

Module 1:

Snapmomenten kernbegrip

- Geschiedenis is het ordenen van gebeurtenissen en het leggen van verbanden. De interpretatie van deze ordening verschilt.
- Interpretatie doe je op basis van je eigen specifieke achtergrond.
Deze verschillen per persoon en worden bepaald door afkomst land, geloof, interesse, overtuigingen/principes enzovoort.
- Tijd is een relatief begrip: wat je doet of meemaakt verandert je besef van tijd.
Verleden en heden zijn door de tijd verbonden.

Vertaling van de snapmomenten

Voor het blok Ordening 2 zijn twee weken beschikbaar. In die tijd gaan de leerlingen kennismaken met de algemene ordening die in Nederland is gemaakt van de westerse geschiedenis. Dit gebeurt aan de hand van de tijdvakken die door de Commissie De Rooij in 2001 zijn bedacht en die een rol spelen in de voorgestelde kerndoelen voor de nieuwe onderbouw. Leerlingen bij /21 gaan met die tijdvakken een spel spelen en op deze wijze informatie verzamelen.

Het is echter ook van belang dat ze deze geschiedenis ook steeds kunnen relativeren als een manier van ordenen. Deze relativering komt tot uitdrukking in de introductie en de verdieping. Het is de rol van de tutor om deze relativering regelmatig de aandacht te geven om zo de uitgangspunten van /21 (uitgedrukt in de snapmomenten) te verhelderen.

Kernbegrip 6: Communicatie

Communicatie

Zo dicht mogelijk langs elkaar heen praten

Het ligt eraan wie het zegt

Zender en ontvanger hebben verschillende uitgangspunten en communicatie doet daar wat aan

Leerjaar 1

Module 1: Wat is communicatie?

- De leerling kan een beeld vormen van het model zender-boodschap-ontvanger
- De leerling snapt dat een boodschap met een bepaalde betekenis of bedoeling niet per definitie zo verstaan of begrepen hoeft te worden (begrip miscommunicatie)
- De leerling heeft inzicht waarom je iets ontvangt met een bepaald gevoel en je er dus een eigen interpretatie aan geeft. Dit is per persoon en per gebeurtenis anders (te maken met je eigen "bril")

Module 2: Waarmee kun je communiceren?

- De leerling kan vaststellen welke beperkingen in de communicatie ontstaan door bepaalde handicaps (blind, analfabeet, stotteren etc.) en krijgt daardoor inzicht in de functie en het belang van taal als communicatiemiddel
- Leerlingen snappen wat signalen zijn en zien het verband tussen signalen en communicatie
- Leerlingen snappen wat coderen en decoderen betekent. Leerlingen leren een aantal vormen van coderen en oefenen met het "uitpakken" van codes
- De leerlingen kunnen op een foto gepresenteerde informatie interpreteren. De leerlingen kunnen verschillende dateringsmethoden interpreteren en toepassen in praktische situaties, Ook kunnen de leerling een waarschuwingscode interpreteren en toepassen in praktische situaties. Dit slot kunnen leerling een complexe instructiekaart met informatie over een praktische situatie interpreteren en gebruiken

Module 3: Goed communiceren

- De leerling kan een beeld vormen welke kenmerken horen bij goed luisteren en hij kan luistergedrag op de kenmerken beoordelen
- De leerling heeft inzicht in het communiceren in lastige situaties

Leerjaar 2

- Leerlingen snappen dat goede communicatie gaat over het uitwisselen van beeld en niet van woorden
- Leerlingen geven op een expressieve wijze uiting aan een beeld achter het woord (verschillende vormen)
- Leerlingen kunnen hun eigen boodschap goed verbeelden
- Leerlingen kunnen reflecteren op hoe zij hun beeld visueel maken
- De leerling kan uitleggen dat het lezen en schrijven van lesmateriaal ook communicatie is

Module 1: Communicatietraining

- De leerling heeft inzicht in het begrip communicatie
- De leerling heeft inzicht in het begrip verbale communicatie
- De leerling heeft inzicht in het begrip non-verbale communicatie
- De leerling snapt dat een boodschap twee lagen heeft
- De leerling heeft inzicht in het begrip lichaamstaal en de relatie met interculturele verschillen
- De leerling is in staat om te werken met de methode L.S.D.

Module 2: Interculturele communicatie

- De leerling ervaart dat overeenkomsten en verschillen tussen personen van invloed zijn op de communicatie
- De leerling ervaart dat afspraken en gewoonten in een groep een nieuwkomer kunnen buitensluiten, tenzij erover wordt gecommuniceerd

- De leerling kan uitleggen dat je door je bewust te zijn van onderlinge verschillen en die te expliciteren, de (interculturele) communicatie kunt bevorderen
- De leerling kan benoemen welke waarde het spreken van eigen taal of dialect kan hebben
- De leerling kan de begrippen standaardtaal, dialect en groepstaal omschrijven en met voorbeelden verduidelijken.
- De leerling ziet in dat man/vrouw verschillen soms tot miscommunicatie kunnen leiden
- De leerling kan uitleggen dat communiceren voor samenwerken nodig is en dat verschillende moedertalen hebben daarbij belemmerend werken
- De leerling kan zijn kennis over interculturele communicatie gebruiken om een tekst over dit onderwerp kritisch te lezen
- De leerling kan zijn inzichten in het verschijnsel interculturele communicatie omzetten in leerdoelen en leerinhoud voor anderen

Module 3: Massamedia

- De leerling realiseert zich dat tv-programma's de meningsvorming kunnen beïnvloeden
- De leerling kan de objectiviteit van een eigen tekst kritisch beschouwen door inzicht te verplaatsen in lezers die een andere referentiekader hebben
- De leerling kan aangeven wat verschillen en overeenkomsten zijn in berichtgeving in verschillende nieuwsbronnen

Bijlage 3 Uitwerking Mens en Natuur: leerdoelen en kwintjes

Kernbegrip 1: Energie

Energie

De potentie van de een naar het ander

Waar blijft de energie

De omzetting van het een in het ander maar altijd de aanwezigheid van HET

Snapmomenten

Kwintje/omschrijving

Bij alle processen vinden energieomzettingen en/of energieoverdracht plaats.

De energie die we nodig hebben, komt vrij bij energieomzettingen en kan niet zomaar uit het niets ontstaan.

Er zijn verschillende soorten energie die steeds in elkaar omgezet worden.

Bijna alle energiesoorten (behalve kernenergie) zijn van de zon afkomstig en dus ontstaan uit zonne-energie

Leerjaar 1

Module 1: Verwarmen en afkoelen

- De leerling kan zich een beeld vormen van natuurwetenschappelijk doen en denken

Module 2: Voeding

- De leerling heeft inzicht dat verbranding van voedsel energie oplevert voor levende wezens
- De leerling is in staat om de kwaliteit en kwantiteit van voeding te beoordelen

Module 3: Elektriciteit

- De leerling kan een beeld vormen van elektriciteit als soort energie
- De leerling kan een beeld vormen van het dagelijks gebruik van elektriciteit
- De leerling heeft inzicht hoe elektriciteit in huis komt

Leerjaar 2

Module 1: Energiebronnen

- De leerling kan een beeld vormen van verschillende energiebronnen
- De leerling heeft inzicht in energieomzettingen
- De leerling kan een beeld vormen van voorbeelden uit de energietechniek

Module 2: Warmtetransport

- De leerling heeft inzicht dat warmte een dominante energiesoort is bij omzettingen
- De leerling heeft inzicht in het begrip (rest)warmte
- Het kwantificeren bij energieomzettingen
- Praktisch benaderen van concept warmte

Module 3: Voeding

- De leerling kan een beeld vormen van voeding en vertering bij de mens
- Eenheden voor energiegrootte kunnen gebruiken
- De leerling kan een beeld vormen van voeding en vertering bij verschillende diersoorten
- De leerling kan een beeld vormen van de productie van plantaardig voedsel en dierlijk voedsel
- De leerling realiseert zich dat bij de bereiding van voedsel rekening gehouden wordt met hygiëne en veiligheid

Module 4: Elektriciteit & magnetisme

- De leerling heeft inzicht van magneten en hun eigenschappen
- De leerling kan een beeld vormen van de wisselwerking tussen elektriciteit en magnetisme
- De leerling heeft inzicht in het begrip elektrische schakelingen en schakelschema's
- De leerling kan een beeld vormen van de huisinstallatie
- De leerling heeft inzicht in spanningsbronnen

Kernbegrip 2: Het stoffelijke

Het stoffelijke

Ashes to ashes, dust tot dust

Met stofjes kun je alles bouwen

Oerdeeltjes zijn de bouwstoffen van alles

Kwintje/omschrijving

Het kwintje M1:

In “het stoffelijke” staat het ontwikkelen van een fysisch, chemisch stofbegrip centraal

Aan de hand van ordenen en onderzoek doen naar de eigenschappen van stoffen, wordt dat stofbegrip verstrekt en ondersteund. Leerlingen moeten daarbij een stof abstract leren zien, als het zuivere (niet gemengd) spul dat in meerdere uiterlijke vormen en fasen kan voorkomen, als een set gemeenschappelijk kenmerken dat in de verschillende vormen en fasen behouden blijft. Daarbij gemeenschappelijk kenmerken dat in de verschillende vormen en fasen behouden blijft. Daarbij leren ze menen kennen als een proces waarin eigenschappen van verschillende stoffen gecombineerd kunnen worden om nieuwe producten te maken. Ook de tegenhanger van mengen, het ontmengen en scheiden komen daarbij aan de orde. Van stoffen worden de producten gemaakt die we gebruiken om te kunnen leven en die mogelijk in de toekomst nog ontwikkeld worden

Het kwintje M2:

Door eigenschappen van stoffen te onderzoeken en ze te ordenen, kun je meer leren voor stoffen. Daarbij moet je leren de stof los te zien van de vorm. Het haat dus om de stof in verschillende vormen en fasen

OM eigenschappen van verschillende stoffen te combineren kun je die stoffen mengen. Zo kun je mengsels maken met al de eigenschappen in een product. Mengsels kun je ook weer scheiden, ontmengen zodat je de stoffen, waaruit het mengsel is samengesteld, weer apart hebt.

Stoffen worden gebruikt om producten te maken die we nodig hebben om te kunnen leven of om van het leven te genieten.

Leerjaar 1

Module 1: Stoffen ordenen

- Expliciteren van gezichtspunten bij sorteren
- Resultaten van ordenen leren verwerken
- Gassen leren zien als stoffen
- Ontwikkeling van een fysisch/ chemische stofbegrip
- Verslagen van experimenten maken

Module 2: Mengen

- De rol van mengen bij het maken producten
- Bij mengen uitgaan van het behoud van stoffeigenschappen
- Onderscheid tussen zuivere stoffen en mengsels

Module 3: Stoffen bewerken

- Het proces van stof naar product
- Toepassingsgebieden makertalen
- Bereiden van het eten
- Materiaal kennis
- Technieken om materialen te vervormen
- Bevestigingstechnieken bij verschillende materialen

Module 4: Water

- Het fysische / chemische stof water versus het vele andere gebruik van de term water
- Rol van water in producten

Leerjaar 2

- Voorkennis activeren op het gebied van stoffen en eigenschappen
- Leren luisteren naar een betoog

Module 1: Chemische reacties

- Leerlingen leren wat een reactie is
- Leerlingen kunnen van een aantal reacties de begin en de reactieproducten opschrijven
- Leerlingen leren hoe ze scheikunde proeven moeten uitvoeren
- Leerlingen kunnen op een veilige manier met stoffen en materialen in een practicumruimte omgaan
- Leerlingen leren chemisch sorteren en maken daarbij met het chemisch begrip element

Module 2: Afval verwerken

- Leerlingen maken kennis met verschillende soorten materialen en eigenschappen (hout, metaal, plastic, textiel)
- Leerlingen leren een aantal technieken voor het verwerken van materialen.
- Leerlingen leren afval problemen vanuit meerdere invalshoeken benaderen

Module 3: Ontwerp afval inzamel punt

- Leren ontwerpen
- Leren overleggen, plannen en samenwerken
- Kennis toepassen in een ontwerp
- Leren besluiten te nemen op basis van een consensus

Kernbegrip 3: Golven

Golven

Het trilt en maakt lawaai en is ongreepbaar

Altijd in beweging

Kwintje/omschrijving

Het begrip golf, de uitgangsvorm daarvan, de perceptie en dus de golf als bijna enige vorm van informatieoverdracht

Module 1: Geluid

- Geluidsbron. Hier komen voornamelijk de operationele vaktermen geluidsbron, trillend onderdeel toonhoogte en het volume van het geluid aan de orde en de conceptuele termen trillingstijd, frequentie en amplitude worden daarmee in verband gebracht
- Leerlingen richten zich hierin vooral op de manier waarop geluid zich verplaatst

Module 2: Licht zien

Geen duidelijke leerdoelen geformuleerd

- Licht en schaduw
- Licht en breking
- Licht en kleur
- Onzichtbaar licht
- Lenzen
- Beeldvorming
- Lichtgeleiding

Module 3: Waarnemen

- Zintuigen: Kennismaking met zintuigen en waarnemen: kijken, horen, ruiken, proeven en voelen
- Gezichtsbedrog: Leerlingen ontdekken wat gezichtsbedrog is. Leerlingen leren dat onze hersenen waarnemingen van beide ogen verwerken en interpreteren
- Kijken: Leerlingen leren de bouw van het oog te beschrijven en daarbij de juiste begrippen te gebruiken
- Kijken: Leerlingen kunnen het accommoderen van het oog uitleggen
- Horen: leerlingen leren de bouw van het oor beschrijven en daarbij de juiste begrippen te gebruiken
- Horen: leerlingen leren een eenvoudig onderzoekje uit te voeren, waarbij ze de juiste werking van het oor en de verwerking in de hersenen leren kennen
- Horen: Leerlingen maken kennis met de manier waarop vleermuizen waarnemen (echolocatie)
- Ruiken en proeven: leerlingen leren de bouw van het neus en tong te beschrijven en daarbij de juiste begrippen te gebruiken & leren eenvoudig onderzoekje uit te voeren
- Voelen: leerlingen leren de bouw van de huid te beschrijven en daarbij de juiste begrippen te gebruiken.
- Voelen: Leerlingen leren aan de hand van een recept een crème te maken en daarbij de functie van verschillende stoffen kennen.
- Katten: verdiepen in de manieren waarop katten hun omgeving waarnemen
- Straling in het ziekenhuis: Leerlingen leren geluidsgolven en röntgenstraling kennen als trillingen in een elektromagnetisch spectrum. Leerlingen leren de toepassingen van straling kennen
- Met andere ogen: Leerlingen verdiepen zich in de manier waarop blinde en slechtziende mensen een omgeving waarnemen door gebruikte maken met andere zintuigen

Module 4: Geluidshinder

- Kennismaken met de manier waarop geluidssterkte gemeten wordt en de vakterm decibel
- Kennismaken het voorkomen van geluidsoverlast door het geluidstransport proberen te verhinderen

Kernbegrip 4: Evenwicht

Evenwicht

Verzadiging en kringloop

Hollen of stilstaan?

Twee tegengestelden geven samen stabiliteit, dat kan dus ook fout gaan

Kwintje /omschrijving

Het kwintje (2):

Door het niet in balans/ evenwicht zijn van zaken in de natuur ontstaat er altijd een actie. Die acties leiden dan vaak tot nieuwe evenwichtssituaties → zaken dan weer in balans

De grote vraag:

In hoeverre kunnen we evenwichtssituaties verstoren zonder kans op herstel onmogelijk te maken / Kunnen we evenwichtssituaties ook onherstelbaar verstoren?

Bij de zoektocht naar een nieuw evenwicht zijn er veel mogelijke obstakels die dat verhinderen. Daardoor kunnen er ook situaties ontstaan die niet echt in evenwicht zijn, maar wel daarop lijken. Maar vroeg of laat komen er dan toch weer acties die naar een nieuwe evenwicht streven. Na het verstoren van evenwichtssituaties worden die dan ook weer hersteld

Technische meet- en regelsystemen:

Automatische schakelaars (tijd, niveau en temperatuurschakelaar)

Automaten (wasmachine, verkeerslichten)

Stroomschema's

Biologische regelsystemen:

Hormoonwerking

Immuunsysteem

Evenwichtsorgaan

Leerjaar 1

Leerdoelen niet beschreven

Leerjaar 2

Module 1: Regelsystemen (technisch & biologisch)

- Oriëntatie op technische en biologische meet- en regelsystemen
- Toepassing van enkele technische meet- en regelsystemen
- Instandhouden van een interne toestand

(Technische meet- en regelsystemen)

- Automatische schakelaars (tijd, niveau en temperatuurschakelaar)
- Automaten (wasmachine, verkeerslichten)
- Stroomschema's

(Biologische regelsystemen)

- Hormoonwerking
- Immuunsysteem
- Evenwichtsorgaan

Module 2: Strijd met het water

Geen duidelijke leerdoelen geformuleerd

- Communicerende vaten
- Wet van Pascal
- Waterdruk
- Water en de invloed op het land
- Van klein naar groot
- Nederland, waterland onder de zeespiegel
- Duinen en dijken
- Winter- en zomerproblemen
- Watersnood-ramp 1953

Module 3: Oorzaken klimaatveranderingen

Geen duidelijke leerdoelen geformuleerd

- Begrijpen welke elementen invloed hebben op het weer en het klimaat
- Begrijpen welke verbanden er bestaan tussen weer en klimaat
- Onderscheid kunnen maken tussen de wereldwijde milieuproblemen broeikas effect en het gat in de ozonlaag en welke effecten die hebben op het weer, klimaat en tevens op de aarde
- Klimatologisch
- Biologisch
- Broeikas effect
- Gat in de ozonlaag
- Internationale verdragen

Module 4: Oriëntatie op bevolking

Geen duidelijk leerdoel geformuleerd

In de bevolking verandert er van alles: geboortegolven, vergrijzing, immigratie, emigratie... Deze veranderingen hebben grote gevolgen op allerlei gebieden: woningbouw, uitkeringen, verkeersdrukte....

- Omgaan met gegevens van de website van CBS
- Gevoel ontwikkelen voor aantallen

Kernbegrip 5: Groei

Groei

Darwins aapmens, het organisch wereldbeeld

Tussen geboorte en sterfte

Alles is met alles in evenwicht, is gegroeid en geworden in een harmonie van samenhang, opbouw, afbraak en continue ontwikkeling

Kwintje/omschrijving

Groei 1:

Tijdens dit kernbegrip worden in ieder geval behandeld:

Levenscyclus van mens, dier en plant (geboorte, voortplanting, dood), het verschil tussen levenloos en dood, de kenmerken van leven.

Snappmomenten.

Het mechaniekje bij de beweging van de onderarm naar boven als exemplarisch voorbeeld voor de beweging van het lichaam van levende wezens.

Leerjaar 1

Module 1: Ademhaling <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>
Module 2: Groei <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>
Module 3: Voorplanting <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>
Module 4: Voeding en uitscheiding <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>
Module 5: Beweging <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>
Module 6: Waarneming <i>Geen leerdoelen geformuleerd</i>

Leerjaar 2

<ul style="list-style-type: none">• Middels het activeren vakspecifieke (groei 1) en andere voorkennis, belangrijke ontwikkelingen in groei tijdens een mensenleven in kaart kunnen brengen• de leerlingen kunnen levensfasen van mensen globaal koppelen aan een leeftijd (in groei 2 leren ze de precieze leeftijden per fase)• De leerlingen begrijpen hoe ze hun voorkennis kunnen gebruiken om hun eigen leven in levensfasen te verdelen.• De leerlingen begrijpen hoe ze middels het observeren van de groei van een plant gedurende de uitvoering van het kernbegrip verschillende levensfasen kunnen herkennen
Module 1: Groei lichaam <ul style="list-style-type: none">• Leerlingen begrijpen dat groei in leven er altijd is en altijd nodig is voor onderhoud.• De leerlingen leren dat groei ingedeeld is in verschillende stadia bij de mens.

- Leerlingen leren dat er verschillende stelsels betrokken zijn bij groei.
- Leerlingen leren de functies van het spijsverteringsstelsel, zenuwstelsel en uitscheidingsstelsel.

Module 2: Groei in techniek

- Leerlingen leren wat automaten zijn, wat ze kunnen betekenen voor mensen en het liefst ook zelf er 1 bouwen, digitaal of in het echt.

Module 3: Groei in kennis

- Welke vormen van lerend gedrag er zijn.
- Herkennen van lerend gedrag bij leerlingen
- Kunnen testen van leergedrag bij jezelf
- Leerlingen kunnen het verschil tussen een taal en een dialect uitleggen
- Leerlingen kunnen voorbeelden van talen en dialecten noemen
- Leerlingen kunnen een definitie maken van 'taal' en 'dialect'.
- Leerlingen kunnen onderscheid maken in het gebruik van taal en dialect.

Module 4: Groei in bevolking

- Leerlingen begrijpen dat groei in de bevolking niet in elk land gelijk is en dat de verschillen gevolgen hebben voor de mogelijkheden hoe te leven in verschillende landen
- Leerlingen kunnen verschillende landen vergelijken met Nederland met betrekking de bevolkingsgroei en de gevolgen daarvan.
- Leerlingen kunnen conclusies trekken uit deze vergelijkende onderzoeken

Kernbegrip 6: Kracht

Kracht

Mechanische wereldbeeld / de wereld als machine

Oorzaak en gevolg, de overbrenging van energie door middel van mechanische krachten

Mechanische wereldbeeld de wereld als machine

Bij dit kernbegrip kunnen leerlingen ervaren dat het op gang brengen van bewegingen en voor het veranderen van bewegingen krachten nodig zijn. Daarbij maken ze kennis met verschillende soorten krachten, de overbrenging en de toepassingen in pretparken en in het verkeer.

Het kwintje Kracht2

De mens is voortdurend op zoek naar grenzen. Daarbij lopen we voortdurend aan tegen beperkingen van krachten, materiaal, techniek en het menselijk lichaam. Die grenzen zoeken we vaak op en daarnaast gaat de menselijke geest op zoek naar mogelijkheden om die beperkingen te overwinnen of te omzeilen. Daarbij ontstaan dan weer nieuwe grenzen voor krachten, materiaal, techniek en menselijk lichaam. Die cyclus blijft zich herhalen. De grote vraag voor de toekomst blijft natuurlijk in hoeverre kan inventiviteit de menselijke geest blijven ontwikkelen om altijd maar meer te willen.

De vraag is dus: "Waar liggen de grenzen?"

Leerjaar 1

Module 1: Krachten ervaren

- Leerlingen ervaren grootte en richting van verschillende krachten
- Leerlingen herkennen krachten in de wereld om hen heen
- Leerlingen leren dat krachten verschillen in grootte en richting

Module 2: Kracht & beweging

- Leerlingen maken kennis met de begrippen snelheid, versnelling en vertragen en versnellen
- Leerlingen leren snelheden berekenen en leren werken met de eenheden km/h en m/s
- Leerlingen maken kennis met kleine en grote snelheden
- Leerlingen kunnen verschillende gevolgen van kracht onderscheiden (grootte, richting, vervorming)
- Leerlingen leren dat voor het veranderen van de snelheid van een voorwerp een kracht nodig is.

Module 3: Krachten overbrengen

- Leerlingen leren de aard van bewegingen en overbrengingen in een concrete situatie aangeven.
- Leerlingen leren een type overbrenging te kiezen om een overbrengingsprobleem op te lossen
- Leerlingen leren een overbrenging te construeren

Module 4: Kracht en pretpark

- Leerlingen passen kennis en vaardigheden over krachten, snelheid, vertraging en overbrengen van krachten toe in een ontwerp

Module 5: Kracht en verkeer

- Leerlingen maken kennis met verschillende veiligheidsaspecten in het verkeer.
- Leerlingen maken kennis met gevolgen van krachten in het verkeer bij botsingen. (vervorming door kracht)

Leerjaar 2

Module 1: Krachten meten

- Wat weet je nog over krachten (oriëntatie)
- Het meten van zwaartekracht
- Hefbomen ervaren en krachten meten
- Het bepalen van de sterkte van materialen
- Vormvaste constructies herkennen en toepassen
- Krachten samenstellen
- Bruggen als stevige constructies leren kennen
- Het bouwen en simuleren van bruggen
- Het ontwerpen en maken van een stevige verpakking
- Kennis van krachten en sterkte materialen kunnen toepassen bij het ontwerp en productie van producten
- Krachten kunnen samenstellen tot een resultante kracht
- Toepassingen van hefboomen herkennen

Module 2: Spieren en bewegen

- Kennis verwerven van het spierstelsel en skelet van de mens en die kennis kunnen toepassen bij bewegingen
- Kennis maken met spierziekten en beperkingen bij bewegingen
- Kunnen beredeneren welke spieren ontwikkeld worden bij een aantal sporten
- Inzicht verwerven in oorzaak en gevolgen van sportblessures

Module 3: Productie nieuw skateboard

- Kennismaken met grootschalige productie
- Samenwerken
- Leren taken verdelen
- Leren omgaan met het afhankelijk zijn van het werk van anderen
- Leren werken in een bepaald rollenpatroon
- Oplossingen bedenken voor technische problemen van een grootschalig product

Module 4: Het zonnestelsel

- Kennis verwerven over onze positie in het zonnestelsel (en het heelal)
- Kennis verwerven van de bouw van het zonnestelsel
- Kennismaken met de rol van de ruimtevaart
- Kennismaken met de dimensies van het zonnestelsel
- Verbanden leggen tussen natuurverschijnselen en de beweging van de aarde om de zon en van de maan om de aarde

Bijlage 4 Intensief programma Duits

<i>WebQuest</i>	<i>activiteiten</i>	<i>kerndoelen</i>	<i>grammatica</i>	<i>eindproduct</i>
1. Wer bin ich?	<ul style="list-style-type: none"> • luisteren naar gesprekjes • persoonlijke informatie geven • met je tutor Duits spreken • op je uitspraak letten • informatie op het WWW zoeken • teksten over bekende personen lezen • luisteren naar presentaties 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 4, 5 en 6 • luister/kijk: 7, 8 en 11 • gesprek: 12, 13, 15 en 16 • schrijf: 17 	<ul style="list-style-type: none"> • o.t.t. • haben en sein • v.t.t. • pers. vnw. • telwoorden • vragend vnw. 	<ul style="list-style-type: none"> • mondelinge presentaties • collages
2. Kaffee und Kuchen	<ul style="list-style-type: none"> • luisteren naar gesprekjes • een gesprekje voeren in een <i>Konditorei</i> of Duitse winkel • met je tutor Duits spreken • op je uitspraak letten • recepten en etiketten lezen • een taart beschrijven • een avond organiseren 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 4, 5 en 6 • luister/kijk: 7 en 11 • gesprek: 12, 13, 15 en 16 • taal en cultuur: 21 en 22 	<ul style="list-style-type: none"> • 1ste en 4de naamval • o.t.t. • nehmen/geben • o.t.t. • essen/mögen 	<ul style="list-style-type: none"> • scène in <i>Konditorei</i> • beschrijving taart • taart
3. Schülerzeitung	<ul style="list-style-type: none"> • persoonlijke informatie geven • met je tutor Duits spreken • op je uitspraak letten • <i>Schülerzeitung</i> lezen • <i>Selbstporträt</i> schrijven • bijdragen <i>Schülerzeitung</i> schrijven 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • vergelijkingen • kloktijden • weekdays • rangtelwoorden • bezittelijk vnw. 	<ul style="list-style-type: none"> • criteria voor scholierenkrant • eigen krant • contact met partnerschool
4. Wo wohnst du?	<ul style="list-style-type: none"> • lezen over <i>Bundesländer</i> • quiz maken over <i>Bundesländer</i> • webcams bekijken • gesprek in een reisbureau • mail schrijven 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • luister: 7 en 8 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • trappen van vergelijkingen • voorzetsels • vragend vnw. 	<ul style="list-style-type: none"> • wandkaart BRD • e-mail

<i>WebQuest</i>	<i>activiteiten</i>	<i>kerndoelen</i>	<i>grammatica</i>	<i>eindproduct</i>
5. Was liest du?	<ul style="list-style-type: none"> • jongeren-tijdschriften lezen • recensie schrijven • mail schrijven 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • sterke ww. • volt. deelwoord 	<ul style="list-style-type: none"> • favoriete jongerentijdschrift (volgende weken blijven volgen!)
6. Een dagje over de grens	<ul style="list-style-type: none"> • lezen over A, CH, FL, Ostkantone en Südtirol • kranten lezen • spreken in winkels • de weg vragen 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • luister: 7 en 8 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • werden • Konjunktiv-II • Imperativ 	<ul style="list-style-type: none"> • dagexcursie • eigen taalgidsje • e-mail
7. Vrienden en vriendinnen	<ul style="list-style-type: none"> • naar voorkeur vragen • over voorkeur spreken • luisteren 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • luister: 7 en 8 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • Modalverben 	<ul style="list-style-type: none"> • partnerschool ontvangen
8. Televisie	<ul style="list-style-type: none"> • tv-programma opstellen • televisie luisteren/kijken • interviews lezen • interview houden • spreken als <i>ModeratorIn</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • lees: 1, 2, 3, 4, 5 en 6 • luister: 7, 8 en 10 • gesprek: 13, 15 en 16 • schrijf: 17 en 19 • taal en cultuur: 20, 21 en 23 	<ul style="list-style-type: none"> • volt.dw. • in + an 	<ul style="list-style-type: none"> • interview • eigen TV-show
9. Vreemde taalgebruikers in je eigen omgeving	<ul style="list-style-type: none"> • spreken met <i>natives</i> • lezen over andere gewoonten • schrijven 		<ul style="list-style-type: none"> • bezit. vnv. • meervoud • 	<ul style="list-style-type: none"> • interview • kennis van andere gewoonten • Bavo-toets spreken
10. Film	<ul style="list-style-type: none"> • luisteren/kijken naar films • lezen over films 		<ul style="list-style-type: none"> • datum • kloktijden 	<ul style="list-style-type: none"> • filmavond • lijstje filmtitels
11. Duits en beroep	<ul style="list-style-type: none"> • brief schrijven • lezen over stages 			<ul style="list-style-type: none"> • Bavo-toets lezen
12. Verder...				<ul style="list-style-type: none"> • samenvatting • portfolio • vooruitblik

Bijlage 5 Intensief programma Frans

WebQuest 1	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Je me présente</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kennismaken • Boodschappen doen bij de bakker 	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe je iemand begroet • zeggen hoe je heet • vragen hoe iemand heet • iemand bedanken • begroeten en afscheid nemen • inkopen doen bij de bakker • vragen hoe duur iets is • allerlei dingen over Avignon • de betekenis van woorden raden uit de context 	<ul style="list-style-type: none"> • il en elle als vervanging van personen • bepaald lidwoord (le, la , l') • il en elle als vervanging van zaken • getallen t/m 20 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12, 13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 3, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 18</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Frans-talige homepage • Frans volksliedje zingen en spelen
<p>WebQuest 2</p> <p><i>Ma maison</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wonen • huis en eigen kamer 	<ul style="list-style-type: none"> • zeggen waar je woont • zeggen wat je wel of niet leuk vindt • zeggen hoe een huis is ingedeeld; • je kamer beschrijven; • je mening geven 	<ul style="list-style-type: none"> • werkwoorden op -er; • bepaald lidwoord meervoud; • meervoud zelfstandige naamwoorden; • avoir; • onbepaald lidwoord (un/une/des);il y a; 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 3, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 18</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans - Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Uitbreiding Frans-talige homepage met plattegrond huis beschrijving van eigen kamer
<p>WebQuest 3</p> <p><i>Ma correspondance</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • postkantoor, brieven • correspondentie 	<ul style="list-style-type: none"> • postzegels kopen; • iets over jezelf vertellen; • zeggen hoe oud je bent; een Franse brief schrijven 	<ul style="list-style-type: none"> • ☐ être 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 3, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 18, 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Uitbreiding Frans-talige homepage met informatie over de leerling zelf (horoscoop) • Briefje schrijven aan correspondent

WebQuest 4	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Ma famille</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • familie • verjaardagen 	<ul style="list-style-type: none"> • je familie voorstellen; • zeggen wanneer je jarig bent en wat je sterrenbeeld is; • iemand feliciteren met z'n verjaardag; • een cadeautje kopen 	<ul style="list-style-type: none"> • bezittelijk voornaamw. enkelvoud • 'pas de' 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 3, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 18, 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Uitbreiding Frans-talige homepage met informatie over familie • virtuele verjaarskaart ontwerpen en sturen • familiestamboom ontwerpen
WebQuest 5	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Mes vêtements</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kleding en kleuren 	<ul style="list-style-type: none"> • zeggen dat je iets niet kunt vinden; • zeggen waar iets is; • kleren kopen; • zeggen wat je mooi of lelijk vindt; • zeggen wat voor kleur iets heeft <p>□</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ontkenning; • 'ils/elles' als vervanging van zelfstandig naamwoord; <p>□</p>	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Uitbreiding Frans-talige homepage met zaken over school • Quiz maken over kleren en kleuren
WebQuest 6	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Mon emploi du temps</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • school; • feest en feestdagen in Frankrijk 	<ul style="list-style-type: none"> • vertellen over school; zeggen/vragen hoe laat het is; • vertellen wat je gedaan hebt en wat er gebeurd is; 	<ul style="list-style-type: none"> • passé composé; • contractie 'de' plus bepaald lidwoord; <p>□</p>	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2, 5</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel praten over school • Frans-talige homepage aanvullen met pers.gegevens

WebQuest 7	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Je bois un verre</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Eten en drinken op een terras 	<ul style="list-style-type: none"> iets bestellen op een terras; zeggen dat je honger of dorst hebt; praten over het weer; opbellen; een kaart schrijven 	<ul style="list-style-type: none"> passé composé van avoir en être; prendre; delend lidwoord; getallen tot 1000 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes Rollenspel bestellen op terras Menukaart ontwerpen een kaart schrijven
WebQuest 8	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Je vais à Paris</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Parijs 	<ul style="list-style-type: none"> de weg vragen/wijzen; de metro nemen in Parijs; zeggen dat je iets niet begrijpt om herhaling vragen 	<ul style="list-style-type: none"> passé composé van avoir en être; 'à' plus bepaald lidwoord; aller; faire; 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes Reis naar Parijs organiseren Rollenspel de weg vragen/wijzen
WebQuest 9	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Mon anniversaire</i></p> <ul style="list-style-type: none"> eten en drinken inkopen uitnodigen 	<ul style="list-style-type: none"> inkopen doen; vertellen wat je wel of niet graag eet aanwijzingen en opdrachten geven uitnodigen reageren op een uitnodiging, zowel mondeling als schriftelijk <p>+ Phrases clé hfst 10???</p>	<ul style="list-style-type: none"> delend lidwoord (deels herhaling); gebiedende wijs (herhaling); venir 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2, 5, 6</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 19</p>	<ul style="list-style-type: none"> Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes Frans-talige homepage uitbreiden met lievelingsgerechten Boodschappen-lijst voor feest maken Recept voor taboulé of quiche uitvoeren Rollenspel : iemand uitnodigen en reageren op een uitnodiging Virtuele uitnodigings-kaart voor feest ontwerpen en versturen Schriftelijk reageren op een uitnodiging

WebQuest 10	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Mon physique</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Uiterlijk en gezondheid 	<ul style="list-style-type: none"> • zeggen hoe iemand eruitziet • gegevens over je uiterlijk invullen op een formulier • zeggen waar je pijn hebt • zeggen dat je je niet lekker voelt • iets halen bij de apotheek 	<ul style="list-style-type: none"> • connaître; • samentrekking 'à' + 'le' etc. (herhaling) 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8, 9, 11</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 17</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel • Frans-talige homepage uitbreiden met beschrijving uiterlijk • Opsporingbericht samenstellen • Compositie tekening maken • "Qui est-ce?" spelen
WebQuest 11	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>Mes hobbies</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • huisdieren • praten over muziek en sport 	<ul style="list-style-type: none"> • vertellen over huisdieren, muziek en sport • beschrijven • allerlei vragen stellen • kort reageren op advertentie 	<p>bijvoorbeeld nw. pouvoir</p>	<p>Leesvaardigheid Kerndoel 2, 5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid Kerndoel 8, 11</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12-13-16-22</p> <p>Schrijfvaardigheid Kerndoel 18 -19</p> <p>Compenserende strategieën en technieken Kerndoel 6</p> <p>Europees Ref Kader: alle vaardigheden: A2</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb hobbies • collage • homepage uitbreiden met eigen hobbies • toets
WebQuest 12	Wat leert de leerling ?	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct
<p><i>En France et ailleurs</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Frankrijk en andere landen en volken 	<ul style="list-style-type: none"> • meningen vragen en geven; • iets of iemand beschrijven, mondeling en schriftelijk; • je geboorteland beschrijven; • zeggen in welk land een bepaalde stad ligt; • zeggen welke nationaliteit iemand heeft 	<ul style="list-style-type: none"> • bijvoeglijk naamwoord, bijzondere gevallen • voorzetsels bij landen- en stedennamen 	<p>Kijk- en luistervaardigheid kerndoel 8, 9</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 12,13</p> <p>Leesvaardigheid kerndoel 2, 5,6</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 17</p> <p>Compenserende strategieën kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordweb Frans-Nederlands + plaatjes • Rollenspel: interview • Franstalige homepage aanvullen met gegevens geboorteland • Formulier invullen voor chat-programma

Bijlage 6 Intensief programma Engels

WebQuest 1	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 1	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Who are you?	<ul style="list-style-type: none"> Zichzelf voorstellen (naam, leeftijd, waar en wanneer geboren, waar ze nu wonen, nationaliteit) Zeggen dat ze iets leuk vinden om te doen of juist niet Iets vertellen over hobby's De gezinsleden voorstellen Zichzelf en anderen beschrijven hoe ze eruitzien Zeggen dat iemand anders iets leuk vindt om te doen of juist niet Vragen stellen over persoonlijke gegevens Relevante informatie halen uit een luistertekst Omgaan met een internet browser Omgaan met een elektronisch woordenboek Omgaan met een zoekmachine Webpagina maken 	<ul style="list-style-type: none"> Pers.vnmw To be To have Simple present Bez.vnmw 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13a</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> Homepage Twee collages
WebQuest 2	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 2	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
School	<ul style="list-style-type: none"> Zichzelf voorstellen (naam, leeftijd, nationaliteit) in e-mail Zeggen welke vakken ze leuk vinden om te doen en welke juist niet met een reden scholen vergelijken informatie geven over scholen Vragen stellen over schoolse zaken Relevante informatie halen uit een luistertekst Omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met e-mail omgaan met een zoekmachine gebruik maken van Powerpoint webpagina maken 	<ul style="list-style-type: none"> vergelijkingen To be To have Simple present Vraagwoorden plaats en tijd 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 10</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p> <p>Taal en Cultuur kerndoel 17</p>	<ul style="list-style-type: none"> boekje powerpoint presentatie / homepage

WebQuest 3	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 3	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
What does the UK look like?	<ul style="list-style-type: none"> Vergelijkingen maken tussen de 4 landen van de UK Vragen om informatie Vragen en zeggen waar en wanneer iets plaatsvindt een presentatie geven Omgaan met een elektronisch woordenboek Omgaan met een zoekmachine Omgaan met PowerPoint 	<ul style="list-style-type: none"> Simple present Vergelijkingen vraagwoorden volgorde plaats en tijd 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 7-8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 10</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p> <p>Taal en cultuur kerndoel 17-18</p>	<ul style="list-style-type: none"> Mondelinge presentatie formulier
WebQuest 4	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 4	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Food	<ul style="list-style-type: none"> recepten vertalen omgaan met een budget klaarmaken van een maaltijd presenteren van een maaltijd maken van een flyer Omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met een zoekmachine 	Geen nieuwe grammatica	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 6-7-8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-11-12-13</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p> <p>Taal en Cultuur kerndoel 17-18</p>	<ul style="list-style-type: none"> recept flyer maaltijd
WebQuest 5	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 5	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Holidays	<ul style="list-style-type: none"> een brochure maken een reis verkopen zeggen dat ze iets van plan zijn omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met een zoekmachine een webpagina maken 	<ul style="list-style-type: none"> Going to will present continuous plaats en tijd 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 6-7-8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-11-12-13</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> brochure webpagina

WebQuest 6	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 6	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Film and music	<ul style="list-style-type: none"> Een biografie schrijven Een spreekbeurt houden Vragen stellen Omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met e-mail omgaan met een zoekmachine 	<p>Simple past</p> <p>Simple present</p>	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 10-13</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> biografie interview spreekbeurt
WebQuest 7	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 7	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Foreigners	<ul style="list-style-type: none"> Een uitwisselingsprogramma schrijven Een presentatie houden Omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met e-mail omgaan met een zoekmachine 	<p>klokkijken</p> <p>getallen</p> <p>rekenen</p>	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> boekje uitwisselingsprogramma
WebQuest 8	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 8	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Crossing the border	<ul style="list-style-type: none"> informatie geven de weg vragen en de weg wijzen relevante informatie uit een interview halen omgaan met een elektronisch woordenboek omgaan met een internet browser omgaan met e-mail omgaan met een zoekmachine gebruik maken van Powerpoint 	<ul style="list-style-type: none"> adverbs of frequency adverbs or adjectives 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> boekje

WebQuest 9	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 9	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Friends	<ul style="list-style-type: none"> • leerlingen kunnen advies geven • een probleem onder woorden brengen • Omgaan met een elektronisch woordenboek • omgaan met een internet browser • omgaan met e-mail • omgaan met een zoekmachine • gebruik maken van Powerpoint 	<ul style="list-style-type: none"> • could • should 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13a</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • brieven • presentatie
WebQuest 10	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 10	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Care	<ul style="list-style-type: none"> • Een onderzoek doen • Een telefoongesprek voeren • Iemand beterschap wensen • informatie geven over "care" • Omgaan met een elektronisch woordenboek • omgaan met een internet browser • omgaan met e-mail • omgaan met een zoekmachine • gebruik maken van Powerpoint/website 	<ul style="list-style-type: none"> • present perfect 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4-5</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13a</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • boekje • powerpoint presentatie / website
WebQuest 11	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 11	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Languages and professions	<ul style="list-style-type: none"> • Vragen stellen over beroepen • relevante informatie uit een interview halen • Omgaan met een elektronisch woordenboek • omgaan met een internet browser • omgaan met een zoekmachine 	<ul style="list-style-type: none"> • Vraagwoorden • Vragen maken 	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13a</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • formulier

WebQuest 12	Wat kunnen de leerlingen na WebQuest 12	Grammatica	Kerdoelen	Eindproduct(en)
Language as an instrument for...	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met een elektronisch woordenboek • omgaan met een internet browser • omgaan met een zoekmachine • een website maken 	geen nieuwe grammatica	<p>Leesvaardigheid kerndoel 1-2-3-4</p> <p>Kijk en luistervaardigheid kerndoel 8</p> <p>Gespreksvaardigheid kerndoel 9-10-12-13a</p> <p>Schrijfvaardigheid kerndoel 14-15</p> <p>Compenserende strategieën en technieken kerndoel 16</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 4 toetsen • verzameling bronnen op eigen website en als word document

Bijlage 7 Uitwerking koppeling aan Europees Referentiekader (Engels)

Can-do-statements

Algemene opmerking:

Daar het principe doeltaal-voertaal uitgevoerd wordt zal er veel aandacht zijn voor luisteren en spreken/gesprekken voeren . Dit geldt voor alle webquests. Tevens zijn de instructies e.d. na webquest 1 in het Engels, dit betreft de vaardigheid lezen op A2 niveau.

WebQuest 1 Who are you?

Gedeelte 1

Step 4

Lezen: A2 Lezen om informatie op te doen

Step 6

Schrijven: A1 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 7

Luisteren: A1 Luisteren naar aankondigingen en instructies
A2 Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan

Step 8

Schrijven: A1 Vrij schrijven

Step 10

Schrijven: A1 Vrij schrijven

Gedeelte 2

Step 4

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 5

Schrijven: A2 Vrij schrijven

Step 6

Gesprekken voeren: A1 Informatie uitwisselen

Webquest 2 School

Step 3

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 4

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 5

Schrijven: A2 Correspondentie

Step 7

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 8

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 9

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 10

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 11

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 12

Lezen: B1 Oriënterend lezen

B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 13

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 14

Luisteren: A2 Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan

Webquest 3 What does the UK look like?

Step 2

Lezen: A2 Oriënterend lezen
A2 Lezen om informatie op te doen
A2 Instructies lezen

Luisteren: A2 Luisteren naar aankondigingen en instructies
A2 Luisteren naar tv, video en geluidsopnames

Step 4

Schrijven: A1 Aantekeningen, berichten, formulieren
A2 Vrij schrijven

Step 5

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 6

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 7

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 8

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 9

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 10

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Verslagen en rapporten
A2 Vrij schrijven

Step 12

Schrijven: A2 Vrij schrijven

Step 13

Spoken: A2 Een publiek toespreken

Step 14

Luisteren: A2 Luisteren naar tv, video en geluidsopnames

Webquest 4 Food

Step 3

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen
A2 Instructies lezen

Step 4

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen
A2 Instructies lezen

Step 7

Gesprekken voeren: A2 Informatie uitwisselen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 8

Spoken: A2 Monologen

Step 9

Gesprekken voeren: A2 Informatie uitwisselen

Step 10

Luisteren: A2 Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan
A2 Luisteren naar aankondigingen en instructies
A2 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Step 11

Gesprekken voeren: A2 Informele gesprekken
A2 Zaken regelen
A2 Informatie uitwisselen

Step 12

Schrijven: A2 Vrij schrijven

Step 15

Spoken: A2 Een publiek toespreken

WebQuest 5 Holidays

Step 3

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 4

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 6

Lezen: B1 Oriënterend lezen

B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 7

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 8

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 9

Schrijven: A2 Vrij schrijven

Step 10

Luisteren: A2 Luisteren naar aankondigingen en instructies
A2 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Step 11

Gesprekken voeren: A2 Informele gesprekken
A2 Zaken regelen
A2 Informatie uitwisselen

Step 12

Schrijven: A2 Vrij schrijven

Step 13

Gesprekken voeren: A2 Informatie uitwisselen

Step 14

Spoken: A2 Een publiek toespreken

WebQuest 6 Film and music

Day 1

Lezen: A2 Instructies lezen

Luisteren: B1 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Day 2 step 3

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen
A2 Instructies lezen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Day 2 step 5

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Day 2 step 6

Schrijven B1 Vrij schrijven

Day 3 step 1

Luisteren: B1 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Day 4

Spoken: B1 Een publiek toespreken

WebQuest 7 Foreigners

Step 3

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 4

Gesprekken voeren: B1 Informatie uitwisselen

Step 5

Gesprekken voeren: A2 Informatie uitwisselen

Step 8

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: B1 Vrij schrijven

Step 9

Luisteren: A2 Luisteren naar aankondigingen en instructies

Step 10

Gesprekken voeren: A2 Informatie uitwisselen

Step 14

Spoken: B1 Een publiek toespreken

WebQuest 8 Crossing the border

Step 7

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: B1 Vrij schrijven

Step 8

Luisteren: B1 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Step 9

Gesprekken voeren: B1 Informele gesprekken
B1 Informatie uitwisselen

Step 12

Lezen: A2 Oriënterend lezen
A2 Lezen om informatie op te doen

WebQuest 9 Friends

Step 5

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 7

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten en formulieren

Step 8

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 9

Schrijven: B1 Vrij schrijven

Step 10

Gesprekken voeren: B1 Informatie uitwisselen

Step 11

Schrijven: B1 Vrij schrijven

Step 12

Luisteren: B1 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

WebQuest 10 Care

Step 10

Lezen: B1 Oriënterend lezen
B1 Lezen om informatie op te doen

Step 11

Schrijven: B1 Aantekeningen, berichten, formulieren
B1 Verslagen en rapporten

Step 12

Luisteren: B1 Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

Step 13

Gesprekken voeren: A2 Uitwisselen van informatie

Step 15

Spoken: B1 Een publiek toespreken

WebQuest 11 Languages and professions

Step 4

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 5

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 6

Lezen: B1 Oriënterend lezen

B1 Lezen om informatie op te doen

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 7

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 8

Gesprekken voeren: B1 Informatie uitwisselen

Step 9

Schrijven: A2 Aantekeningen, berichten, formulieren

Step 10

Gesprekken voeren: B1 Informatie uitwisselen

Step 11

Luisteren: A2 Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan

Step 12

Gesprekken voeren: B1 Informele gesprekken